

# השלכות האינטגרציה הכלכלית בדרום מזרח אסיה על המשק הישראלי

עמית איינהורן

עמית קורת – מכון מילקן

## תודות

ברצוני להודות לצוות של תוכנית עמיתי קורת-מכון מילקן, שאפשרו ותמכו במחקר זה לכל אורך הדרך. למר גדי וייסמן אשר הנחייתו אתגרה והאירה את עיני. למר סטס סוקולינסקי, עמית התוכנית, שסייע רבות בכתיבת הפרק על מודל הגרביטציה ככלי לקביעת מדיניות. ולאנשי מנהל סחר חוץ במשרד התמ"ת, שיעצו וסיפקו לי את הידע הנדרש; מחויבותם לצמיחת המשק היא דוגמה לכל המגזר הציבורי ולאזרחי מדינת ישראל.

## על אודות תוכנית עמיתי קורת-מכון מילקן

תוכנית עמיתי קורת-מכון מילקן מקדמת את הצמיחה הכלכלית בישראל באמצעות התמקדות בפתרונות חדשניים, מבוססי שוק, לבעיות מתמשכות בתחומים חברתיים, כלכליים וסביבתיים. התוכנית מתמקדת באיתור פתרונות גלובליים והתאמתם למציאות הישראלית ובבניית ממשקים חיוניים המחברים בין משאבים ממשלתיים, פילנתרופיים ועסקיים, לטובת צמיחה ופיתוח לאומי בר-קיימא.

התוכנית מעניקה מלגות שנתיות לישראלים מצטיינים, בוגרי מוסדות להשכלה גבוהה בארץ ובעולם, המתמחים במוקדי קבלת החלטות הלאומיים ומסייעים בפיתוח פתרונות באמצעות מחקר והתמחות. היקף הפעילות של עמיתי התוכנית הוא מקסימלי – התמחות, הכשרה ומחקר במשך חמישה ימים בשבוע.

במשך שנת התמחותם עוסקים עמיתי קורת-מכון מילקן במחקר המדיניות במשרדי הממשלה וברשויות שלטוניות אחרות, ומסייעים למקבלי החלטות ולמעצבי המדיניות בחקר ההיבטים השונים של סוגיות כלכליות, סביבתיות וחברתיות.

בנוסף עורכים העמיתים מחקר מדיניות עצמאי, שמטרתו לזהות חסמים לתעסוקה ולצמיחה בישראל ולאחר פתרונות אפשריים. מחקרי העמיתים מתבצעים בהדרכת צוות אקדמאי ומקצועי מנוסה ותומכים במחוקקים וברגולטורים, המעצבים את המציאות הכלכלית, חברתית והסביבתית בישראל.

במהלך השנה מוענקת לעמיתים הכשרה אינטנסיבית במדיניות כלכלית, ממשל ושיטות מחקר. במסגרת מפגשי ההכשרה השבועיים, העמיתים רוכשים כלים מקצועיים לכתובת תזכירים, מצגות וניירות מדיניות, וכן כלי ניהול, שיווק ותקשורת. בנוסף, נפגשים העמיתים עם בכירים במשק ובממשל ועם אנשי אקדמיה מהשורה הראשונה בישראל ובעולם. בסמסטר הראשון, העמיתים משתתפים בקורס המתמקד בחידושים פיננסיים, במסגרת בית הספר למנהל עסקים באוניברסיטה העברית בירושלים. הקורס מקנה 3 נקודות זכות אקדמיות, ומלמד אותו פרופ' גלן יאגו, מנהל בכיר, ומייסד, המעבדות לחידושים פיננסיים™ במכון מילקן.

את בוגרי התוכנית ניתן למצוא במגוון תפקידים בכירים במגזר הפרטי, כמרצים באקדמיה, במגזר הציבורי וכיועצים לשרים ולמשרדי הממשלה. ישנם בוגרים שנקלטו במשרדי הממשלה, ואחרים המשיכו ללימודים גבוהים באוניברסיטאות מובילות בישראל, ארצות הברית ובריטניה.

תוכנית עמיתי קורת-מכון מילקן היא לא פוליטית ובלתי מפלגתית, ואינה מקדמת קו פוליטי או אידאולוגי. התוכנית ממומנת על ידי קרן קורת וקרנות פילנתרופיות מובילות בארצות הברית ובישראל ומנוהלת על ידי מכון מילקן.


למידע נוסף על אודות התוכנית: [www.kmifellows.org](http://www.kmifellows.org)



# השלכות האינטגרציה הכלכלית בדרום מזרח אסיה על המשק הישראלי

עמית איינהורן

עמית קורת – מכון מילקן



# תוכן עניינים

1	תקציר מנהלים
7	1. רקע
10	2. הגדרת הבעיה: מחסור בידע
11	3. מאמץ המדינות לחתימת הסכם אס"ח אזורי
13	3.1 מאפייני הסכמי אזור סחר חופשי בדרום מזרח אסיה והפסיפיק
19	3.2 האתגרים וההתמודדות אתם
21	3.3 היתרונות באינטגרציה כלכלית בדרום מזרח אסיה והפסיפיק
23	4. מתודולוגיה
23	4.1 מודל הגרביטציה
24	4.2 מודל WITS
30	5. תוצאות המודלים
30	5.1 תוצאות מודל הגרביטציה
31	5.2 תוצאות מודל WITS
45	6. המלצות ומסקנות
45	שימוש בתוכנת WITS של המוסדות הכלכליים הבינלאומיים
45	ארגון ASEAN כחממת סחר וכשותף סחר בעל ערך
45	הסכמי הסחר יגבירו את התלות של ישראל ביבוא מסין
46	נספח: מערכת ההסכמים של מדינות מזרח אסיה והפסיפיק
48	הסכמי הסחר של ארגון ASEAN עם מדינות האזור
52	הסכמי הסחר של ניו זילנד עם מדינות האזור
54	הסכמי הסחר של הודו עם מדינות האזור
57	ביבליוגרפיה

## תקציר מנהלים

מחקר זה יעסוק בהשלכות של תהליך האינטגרציה באזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק על המשק הישראלי. אינטגרציה כלכלית היא איחוד הכלכלות של מספר מדינות על ידי הורדה חלקית או מלאה של חסמים ביניהן (כגון מכסים). מדובר בהסכם מולטילטרלי שמטרתו להגביר את הסחר בין המדינות ולהוזיל את המחירים למפיקים ולצרכנים.<sup>1</sup>

תהליך האינטגרציה שהמחקר ידון בו הוא בין ארגון התאחדות מדינות דרום מזרח אסיה (ASEAN – The Association of Southeast Asian Nations)<sup>2</sup> ושש המדינות המקיפות אותו: הודו, סין, קוריאה הדרומית, יפן, אוסטרליה וניו זילנד. כיום מדינות האזור דנות בשני תהליכי אינטגרציה: EAFTA – אשר יכלול את מדינות ארגון ASEAN, סין, קוריאה הדרומית ויפן;<sup>3</sup> ו- CEPEA – שיכלול בתוכו את מדינות ארגון ASEAN וכן את סין, קוריאה הדרומית, יפן, הודו, אוסטרליה וניו זילנד.<sup>4</sup> המחקר יסקור את ההשפעות על היצוא הישראלי בארבעה תרחישים:

1. יוקם גוש הסחר EAFTA ולישראל לא יהיה אתו הסכם אזור סחר חופשי (להלן: אס"ח).
2. יוקם גוש הסחר EAFTA וייחתם הסכם אס"ח בין ישראל לבינו.
3. יוקם גוש הסחר CEPEA ולישראל לא יהיה אתו הסכם אס"ח.
4. יוקם גוש הסחר CEPEA וייחתם הסכם אס"ח בין ישראל לבינו.

במחקר יוצגו שני מודלים כלכליים להערכת השלכות הסחר על המשק הישראלי. המודל הראשון הוא מודל הגרביטציה הבסיסי, והמודל השני הוא מודל WITS של הבנק העולמי, שנעשה בשיתוף עם ארגון הסחר הבינלאומי (WTO), סוכנות הסחר והפיתוח של ארגון האומות המאוחדות (UNCTAD) ומרכז הסחר הבינלאומי (ITC).

מודל WITS (World Integrated Trade Solutions) מאפשר הערכת יכולת חדירה לשווקים (Market Access Analysis) והוא כלי שימושי בכמה תחומים, כגון:

- ההשלכה של יישום רפורמות סחר במדינה מסוימת. יש להעריך את הרווח וההפסד של מהלך שכזה, שכן רפורמה לא נכונה עלולה לפגוע בשוק המקומי ובתעשייה.
- השלכה על הצד השני להסכם – כלי זה יכול להראות אילו סקטורים של הצד השני חלשים ואינם תחרותיים וכיצד הצד השני יתייחס אליהם.
- השלכה של הסכם אס"ח על צד שלישי – כלי זה יכול להראות כיצד יושפע הסחר של ישראל בשוק מסוים לאחר כינון הסכם אס"ח וליברליזציה של שוק היעד מול מדינה אחרת (לדוגמה: המודל יכול להראות את השלכות על היצוא של ישראל לאיחוד האירופי בעת כניסת מדינות הבלקן לאיחוד).

ככל מודל כלכלי, גם למודל ה-WITS יש חסרונות, לדוגמה:

<sup>1</sup> הסכם סחר אזורי מולטילטרלי (Trade bloc) הוא הסכם שנעשה בין כמה מדינות להורדת מכסים וחסמים אחרים, כגון חוקים ותקנות המפלים בין תוצרת מקומית ותוצרת ממדינה זרה.

<sup>2</sup> מדינות ארגון ASEAN: תאילנד, וייטנאם, סינגפור, ברוניי, הפיליפינים, מלזיה, אינדונזיה, מיאנמר, לאוס וקמבודיה.

<sup>3</sup> East Asia Free Trade Area – EAFTA.

<sup>4</sup> Comprehensive Economic Partnership of East Asia – CEPEA.

- המודל איננו יכול להעריך שינויים בפרטי מכס חדשים שיוצאו למשק מסוים.
- המודל איננו מפריד בין פרטי מכס שונים. לעתים מדינות מסווגות סחורות באופן שונה, וכך גם אם יש סיווג שונה לשני סוגי תפוחים, המודל יתחשב בתפוחים כפרט מכס אחד.

**טבלה 1: תוצאות מודל הגרביטציה**

	כל מדינות המדגם	האיחוד האירופי	מדינות מזרח אסיה והפסיפיק
Log (תל"ג)	1.61** (0.2)	0.8** (0.13)	2.61** (0.36)
Log (מרחק)	-1.70** (0.37)	-0.75* (-1.69)	2.56 (2.4)
מספר תצפיות	50	27	16

\* רמת מובהקות 1%, בסוגריים – סטיית התקן.  
 \*\* רמת מובהקות 10%, בסוגריים – סטיית התקן.

לאחר שהורצה רגרסיה על פי מודל הגרביטציה מול מדינות המדגם ומול מדינות האיחוד האירופי ומדינות מזרח אסיה, התברר שמול מדינות אירופה יש חשיבות הן למרחק והן לגודל הכלכלה, ואילו מול מדינות מזרח אסיה והפסיפיק יש חשיבות רק למסה הכלכלית של השותפה לסחר.

כפי שעולה מטבלה 1, מול מדינות האיחוד האירופי כל שינוי באחוז בודד בגודל הכלכלי של שותפת הסחר ישפיע על הסחר ב-0.8%. וכאשר יגדל המרחק בין שתי שותפות הסחר, יושפע הסחר בירידה של 0.75%.

הסחר מול מדינות מזרח אסיה והפסיפיק מושפע בעיקר מגידול בכלכלת השותפה לסחר. כאשר יש גידול באחוז אחד, הסחר עם השותפה יגדל ב-2.61%. לעומת זאת אין קשר מובהק בין המרחק לבין הסחר עם מדינות מזרח אסיה והפסיפיק. מתוצאות הרגרסיה ניתן לציין שני דברים מרכזיים. ראשית, לפי מודל הגרביטציה כאשר שותפת הסחר גדלה באחוז, הסחר מושפע ב-1.6%. שנית, ניתן לומר שככל שגדל המרחק בין ישראל לבין שותפת הסחר, נפח המסחר יקטן ב-1.7%. לפיכך למרחק ולמסה הכלכלית של המדינה תפקיד חשוב בכל הקשור לקביעת היקפי המסחר.

יש לציין שישנן מספר רב של משוואות גרביטציה נוספות שהתפתחו ממודל הגרביטציה הבסיסי, ולכן יש לשקול שימוש במודל אחר נוסף על מודל הגרביטציה, לבחינת מדיניות סחר החוץ של ישראל.

**תוצאות מודל WITS**

**תרחיש:** גוש הסחר EAFTA מוקם ולישראל אין הסכם אס"ח עמו.

היצוא הישראלי יקטן בעקבות זה:

1. היצוא למדינות EAFTA יקטן ב-0.8% בחישוב שנתי, כ-32 מיליון דולר.

2. המדינה שאליה יקטן היצוא באופן המשמעותי ביותר תהיה סין, כ-11.5 מיליון דולר בחישוב שנתי, ולאחר מכן קוריאה הדרומית, כ-9.5 מיליון דולר בחישוב שנתי. אם מתייחסים אל עשר מדינות ה-ASEAN כאל ישות כלכלית אחת, היצוא יקטן בכ-10 מיליון דולר בחישוב שנתי.
3. היצוא יקטן באופן זניח, כיוון שכבר כיום הסחר לאזור מדינות דרום מזרח אסיה והפסיפיק מהווה כ-4 מיליארד דולר.
4. סין תמשיך להוות 37% מהיצוא הישראלי למדינות EAFTA.

#### תרחיש: ישראל מקיימת הסכם אס"ח עם EAFTA.

היצוא למדינות אלה יגדל:

1. המדינה שבה יגדל היצוא באופן המשמעותי ביותר תהיה סין, כ-206 מיליון דולר בחישוב שנתי, והגידול יהיה של כ-14%.
  2. חלקה של סין כיעד יצוא יגדל מ-37% לכ-39.5% מהיצוא הישראלי למדינות EAFTA.
  3. חלקה של יפן כיעד יצוא יקטן מכ-18.9% לכ-17.9% מהיצוא הישראלי למדינות EAFTA, למרות גידול ביצוא אליה בהיקף של 9 מיליון דולר בחישוב שנתי.
  4. סין תהיה היבואנית הגדולה ביותר של סחורות ישראליות בין מדינות ה-EAFTA, עם היקף יבוא של כ-1.7 מיליארד דולר.
  5. מדינות נוספות ב-EAFTA שהיצוא אליהן יגדל באופן משמעותי הן קוריאה ותאילנד. היצוא למדינות אלה יסתכם בכ-32 מיליון דולר לקוריאה, ו-19 מיליון דולר לתאילנד. בחישוב שנתי מדובר בגידול של כ-4.7% ו-6.4% בהתאמה.
  6. ארגון ASEAN יהיה היבואן השני בגודלו של סחורות ישראליות, כ-1.1 מיליארד דולר. היצוא למדינות ASEAN יגדל בכ-30 מיליון דולר בחישוב שנתי, גידול של כ-2.5%. חלקו של הארגון מתוך כלל היצוא ירד באחוז.
- היבוא ממדינות אלו יגדל אף הוא:

1. היבוא ממדינות EAFTA יגדל בכ-600 מיליון דולר, גידול של 8.7%.
2. סין תהיה היבואנית הגדולה ביותר לישראל מבין מדינות ה-EAFTA, כ-3.9 מיליארד דולר. היבוא ממנה יגדל ב-435 מיליון דולר, גידול של כ-12.4%.
3. חלקה של סין כיעד יבוא יגדל מ-50.2% לכ-51.9% מסך היבוא ממדינות EAFTA.
4. יפן תהיה היבואנית השנייה לישראל בין מדינות EAFTA, כ-1.6 מיליארד דולר. היבוא ממנה יגדל בכ-82 מיליון דולר, גידול של כ-5.4%.
5. ארגון ASEAN יהיה היבואן השלישי לישראל, כ-1.1 מיליארד דולר. היבוא ממנו יגדל בכ-44.5 מיליון דולר, גידול של 4.2%.
6. מדינות נוספות שהיבוא מהן יגדל באופן משמעותי הן קוריאה ותאילנד. היבוא ממדינות אלה יסתכם בכ-44 מיליון דולר מקוריאה, ו-22 מיליון דולר מתאילנד, גידול של כ-5.3% ו-6.8% בהתאמה.

המשק הישראלי יהיה בעל גירעון של כ-3 מיליארד דולר, גידול של כ-200 מיליון דולר (תרחיש גוש הסחר EAF TA ולישראל יש הסכם אס"ח אתו):

1. חתימת הסכם אס"ח עם EAF TA תגדיל את הגירעון מול הגוש.
2. ניתן לראות שהרווח במאזני הסחר ירד מול רוב המדינות. למרות הגידול ביצוא, שיעור היבוא מול גוש EAF TA גדול באופן משמעותי.
3. מדינות שמולן יגדל הגירעון: קמבודיה, סין, יפן, אינדונזיה, קוריאה, מלזיה, ותאילנד.
4. מדינות שמולן יקטן העודף: סינגפור, וייטנאם, ASEAN ומיאנמר.
5. מדינות שמולן יגדל העודף: ברוניי, לאוס והפיליפינים.
6. מאזן הסחר בעל הגירעון הגדול ביותר יהיה מול סין, כ-2.1 מיליארד דולר.
7. על ידי חתימת הסכם אס"ח יגדלו הרווחים במאזן הסחר מול הפיליפינים, לאוס וברוניי.

**תרחיש:** מוקם גוש הסחר CEPEA ולישראל אין הסכם אס"ח אתו.

היצוא הישראלי יחווה הפסדים בעקבות תהליך CEPEA:

1. היצוא למדינות האזור יקטן ב-0.8%, כ-54 מיליון דולר בחישוב שנתי.
2. המדינה בה היצוא יקטן באופן המשמעותי ביותר תהיה הודו, כ-17 מיליון דולר בחישוב שנתי, ולאחר מכן סין, כ-12 מיליון דולר בחישוב שנתי.
3. היצוא יקטן באופן זניח כיוון שכבר כיום הסחר למדינות גוש ה-CEPEA מהווה כ-7 מיליארד דולר.
4. הודו תמשיך להוות יעד יצוא מרכזי – 34.2% מהיצוא הישראלי אל מדינות ה-CEPEA.

תרחיש: ישראל מקיימת הסכם אס"ח עם CEPEA.

היצוא הישראלי יגדל:

1. היצוא אל מדינות CEPEA יגדל ב-12%, גידול של כ-823 מיליון דולר.
2. המדינה שאליה יגדל היצוא ביותר תהיה הודו, כ-530 מיליון דולר בחישוב שנתי, גידול של 22.6%.
3. חלקה של הודו יגדל מ-34.1% ל-37.4% מהיצוא הישראלי למדינות CEPEA.
4. מדינה נוספת שהיצוא אליה יגדל באופן משמעותי היא סין. הרווח מהיצוא לסין יסתכם בכ-205 מיליון דולר בחישוב שנתי, גידול של כ-13.9%.
5. הודו תהיה היבואנית הגדולה ביותר של סחורות ישראליות בגוש ה-CEPEA, עם כ-2.9 מיליארד דולר, וסין תהיה במקום השני עם יבוא מישראל בהיקף של כ-1.7 מיליארד דולר.
6. ארגון ASEAN יהיה היבואן השלישי בגודלו בתרחיש זה. היצוא אליו יגדל בכ-1.1 מיליארד דולר, גידול של כ-2.7%.

בעקבות חתימת הסכם אס"ח עם גוש הסחר CEPEA, גם היבוא הישראלי יגדל:



1. היבוא ממדינות CEPEA יגדל בכ-625 מיליון דולר, גידול של 7.2%.
  2. סין תהיה היצואנית הגדולה ביותר לישראל מבין מדינות הגוש. היבוא ממנה יגדל בכ-420 מיליון דולר, גידול של כ-10.9%.
  3. חלקה של סין כיעד יבוא יגדל בכ-1.8%. היבוא ממנה יהיה 44.4% לעומת 42.6% מסך היבוא ממדינות CEPEA.
  4. יפן תהיה היצואנית השנייה בגודלה, היבוא ממנה יגדל בכ-81 מיליון דולר, גידול של כ-5.1%.
  5. הודו תהיה היצואנית השלישית בגודלה, היבוא ממנה יסתכם בכ-1.1 מיליארד דולר, גידול של כ-2.6%.
- בתרחיש זה המשק הישראלי יהיה בעל גירעון של כמיליארד דולר, צמצום של 200 מיליון דולר:
1. חתימת הסכם אס"ח עם CEPEA תקטין את הגירעון המסחרי מול גוש הסחר.
  2. היצוא הגדול ביותר של סחורות ישראליות לגוש המדינות יהיה להודו, כ-2.8 מיליארד דולר. מאזן הסחר של ישראל מול הודו יהיה בעל הרווח הגדול ביותר, כ-1.7 מיליארד דולר, גידול של 500 מיליון דולר.
  3. מאזן הסחר בעל הגירעון המשמעותי ביותר יהיה מול סין, כ-2 מיליארד דולר, גידול של 200 מיליון דולר בגירעון.
  4. מדינות שמולן יגדל הגירעון: קמבודיה, סין, אינדונזיה, יפן, קוריאה מלזיה, ותאילנד.
  5. מדינות שמולן יקטן העודף: מיאנמר, סינגפור וייטנאם וארגון ASEAN.
  6. מדינות שמולן יגדל העודף: אוסטרליה, הודו, ניו זילנד הפיליפינים, לאוס וברוניי.

## המלצות ומסקנות

בכל אחד מהתרחישים של הקמת גוש סחר בדרום מזרח אסיה, הסחר של ישראל לא ייפגע. תחת תרחיש EAFTA מוטב לישראל להימנע מסכם אס"ח, שיגרום לגידול בגירעון הסחר מול מדינות הגוש. אולם בתרחיש CEPEA עדיף לישראל לחתור להסכם אס"ח, שיקטין את הגירעון בסחר מול מדינות הגוש.

## שימוש בתוכנת WITS של המוסדות הכלכליים הבינלאומיים

נוסף על מודל הגרביטציה, שנעשה בו שימוש במבחני כדאיות, כדאי להיעזר גם במודל WITS, המאפשר למקבלי ההחלטות לא רק לדעת מהן ההשלכות של סחר עם שותף אחר, אלא גם לדעת מהו היתרון היחסי של המשק הישראלי מול המשק השני, וכך למקסם את הסכמי הסחר לטובת התעשייה המקומית.

## ארגון ASEAN כחממת סחר יכול להוות שותף סחר בעל ערך

ארגון ASEAN הוא בעל חשיבות בדינמיקה של יחסי הסחר בין מדינות האזור. הוא בעל היכולת האדמיניסטרטיבית והפוליטית להוות גורם מפשר בין המדינות השונות ולרכז את מדיניות הסחר של האזור. כמו כן ניתן לראות שארגון זה יהיה היבואן השלישי בגודלו לסחורות ישראליות, ומאזן הסחר אתו יהיה בעודף אם יתקיים הסכם אס"ח עמו. אולם על ישראל למצוא מענה למדינות המוסלמיות באזור. מלזיה, אינדונזיה וברוניי הן שותפות מרכזיות בארגון ASEAN (שלוש המדינות נמנות עם המדינות המקימות של הארגון). כיוון שבעתיד יהיה לארגון תפקיד מכריע באינטגרציה הכלכלית של האזור, התנגדותן של המדינות המוסלמיות עלולה להקשות על ישראל.

אם ישראל תבחר שלא לחתום הסכם עם גוש הסחר שיתהווה (EAFTA או CEPEA), אזי הודו, אוסטרליה, ניו זילנד והפיליפינים יהיו מדינות בעלות פוטנציאל לפתוח מולן משא ומתן להסכמי אס"ח נפרדים. מאזן הסחר מול המדינות האלה, לאחר תהליך האינטגרציה, יסתכם בעודף לטובת ישראל וצפוי גידול ברווחים לאחר חתימת הסכם הסחר.

## הסכמי סחר יגבירו את התלות של ישראל ביבוא מול סין

ההסכמים יגבירו את היבוא מסין ב-12% בתרחיש EAFTA, וב-11% בתרחיש CEPEA. אף שהגידול ביצוא בשני התרחישים יסתכם ב-200 מיליון דולר, היבוא יהיה גדול מהיצוא פי שניים. בתרחיש EAFTA היבוא מסין יהיה 450 מיליון דולר, ובתרחיש CEPEA הוא יהיה 420 מיליון דולר. אם ישראל תחתור להסכם אס"ח מול סין, היא תחווה גידול בגירעון מולה.

יש לבדוק את הנושאים האלה:

1. כללי מקור.
2. סחר בשירותים.
3. מתן השקעות.
4. תקינה.
5. מתן מעבר לאנשים.

נושאים אלה ישפיעו רבות על הסחר מול מדינות דרום מזרח אסיה והפסיפיק.

## 1. רקע

מחקר זה יעסוק בהשלכות של תהליך האינטגרציה באזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק על המשק הישראלי. אינטגרציה כלכלית היא איחוד הכלכלות של מספר מדינות על ידי הורדה חלקית או מלאה של חסמים ביניהן (כגון מכסים). מדובר בהסכם מולטילטרלי שמטרתו להגביר את הסחר בין המדינות ולהוזיל את המחירים למפיקים ולצרכנים.<sup>5</sup>

תהליך האינטגרציה שהמחקר ידון בו הוא בין ארגון התאחדות מדינות דרום מזרח אסיה (ASEA – The Association of Southeast Asian Nations)<sup>6</sup> ושש המדינות המקיפות אותו: הודו, סין, קוריאה הדרומית, יפן, אוסטרליה וניו זילנד. כיום, מדינות האזור דנות בשני תהליכי אינטגרציה: EAFTA – אשר יכלול את מדינות ארגון ASEAN, סין, קוריאה הדרומית ויפן;<sup>7</sup> ו- CEPEA – שיכלול בתוכו את מדינות ארגון ASEAN וכן את סין, קוריאה הדרומית, יפן, הודו, אוסטרליה וניו זילנד.<sup>8</sup> המחקר יסקור את ההשפעות על היצוא הישראלי בארבעה תרחישים:

1. יוקם גוש הסחר EAFTA ולישראל לא יהיה אתו הסכם אזור סחר חופשי (אס"ח).
2. יוקם גוש הסחר EAFTA וייחתם הסכם אס"ח בין ישראל לבינו.
3. יוקם גוש הסחר CEPEA ולישראל לא יהיה אתו הסכם אס"ח.
4. יוקם גוש הסחר CEPEA וייחתם הסכם אס"ח בין ישראל לבינו.

אזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק? הוא האזור בעל קצב הצמיחה הכלכלית המהיר ביותר בעולם. גם עבור ישראל החלה לעלות חשיבותו של אזור זה. מנהל סחר חוץ שבמשרד התמ"ת, כגוף האחראי למדיניות הסחר של מדינת ישראל, שוקל אם לכונן הסכמי אס"ח עם מדינות הודו, קוריאה הדרומית וסין. מחקר זה עשוי לסייע למנהל סחר חוץ לקבל תמונה רחבה יותר על יחסי הסחר של מדינות אלה עם שכנותיהן. כחלק מתהליך זה, יש להביא בחשבון היווצרות גוש סחר בין מדינות האזור. הקמת גוש סחר כזה היא בעלת השלכות גיאופוליטיות וכלכליות, ויכולה להוות אתגר או הזדמנות למשק הישראלי.

נכון לשנת 2010 היצוא ליבשת אסיה מהווה כ-20% מסך היצוא הישראלי, והיקפו ממשיך לגדול עם קצב צמיחתן של מדינות דרום מזרח אסיה והפסיפיק. בתרשים 1 ניתן לראות שאף שלמדינת ישראל אין כלל הסכם אס"ח עם מדינות מיבשת אסיה, היצוא הישראלי לאזור מהווה 20% מכלל היצוא ו-22% מכלל היבוא הישראלי בנטרול הסחר ביהלומים.

<sup>5</sup> הסכם סחר אזורי מולטילטרלי (Trade bloc) הוא הסכם שנעשה בין כמה מדינות להורדת מכסים וחסמים אחרים, כגון חוקים ותקנות המפלים בין תוצרת מקומית ותוצרת ממדינה זרה.

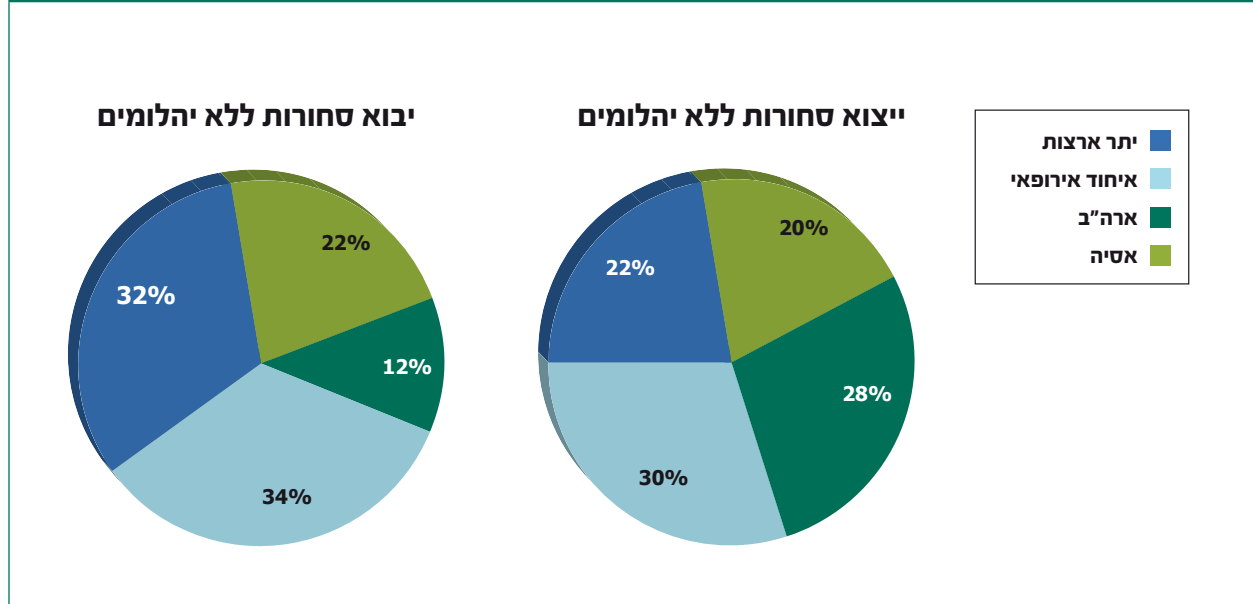
<sup>6</sup> מדינות הארגון ASEAN: תאילנד, וייטנאם, סינגפור, ברונאי, הפיליפינים, מלזיה, אינדונזיה, מיאנמר, לאוס וקמבודיה.

<sup>7</sup> East Asia Free Trade Area – EAFTA.

<sup>8</sup> Comprehensive Economic Partnership of East Asia – CEPEA.

<sup>9</sup> אזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק כולל את יפן, קוריאה הדרומית, סין, ASEAN, הודו, אוסטרליה וניו זילנד.

**תרשים 1: חלוקת סחר החוץ של ישראל על פי אזורים**



מקור: ברוסילובסקי, 2010.

**טבלה 2: נתוני הסחר של ישראל על פי אזורים**

קבוצת ארצות עיקריות (ללא יהלומים) במיליוני \$ (ברוטו)	מאזן		יצוא		יבוא	
	ינואר-אוקטובר 2009	ינואר-אוקטובר 2010	ינואר-אוקטובר 2009	ינואר-אוקטובר 2010	ינואר-אוקטובר 2009	ינואר-אוקטובר 2010
סה"כ	-4,783.1	-7,097.0	29,256.6	34,521.3	34,039.7	41,618.3
האיחוד האירופי	-4,103.8	-3,837.4	8,427.3	10,515.1	12,531.1	13,352.5
ארה"ב	5,341.2	4,820.2	9,720.8	9,658.1	4,379.6	4,837.9
אסיה	-2,631.0	-2,433.2	4,461.0	6,580.7	7,292.0	9,283.9
יתר המדינות	-3,389.5	-5,646.6	6,447.5	7,497.4	9,837.0	13,144.0

מקור: ברוסילובסקי, 2010.

עקב הקיפאון בשיחות הסחר המולטילטרליות הגלובליות, במסגרת ארגון הסחר הבינלאומי (WTO) בג'נבה, ובשל המדיניות המגבילה סחר שבה נקטו המדינות המתועשות, החלו המדינות האסייתיות לקדם בעשור האחרון הסכמי סחר

בילטרליים ביניהן (FTA – Free Trade Agreement).<sup>10</sup> מספר הסכמי הסחר גדל עקב כך מ-3 ל-44. היום נמצאים כ-85 הסכמי סחר כאלה בשלבים שונים של חתימה.<sup>11</sup>

ישנו ויכוח בשאלת ההשלכות של מערכת הסכמי הסחר הביילטרליים על המערכת הכלכלית באזור (Baldwin, 2006; Bhagwati, 2008). יש הטוענים שמערכת מרובת הסכמים בילטרליים תוביל לליברליזציה ולאיינטגרציה כלכלית, וליצירת גוש סחר המאחד את מדינות האזור. לעומת זאת יש הטוענים שהמערכת הסבוכה של ההסכמים וכפילות בכללי המקור,<sup>12</sup> יובילו לקיפאון בתהליך האינטגרציה. מחקר זה מניח שהקמת גוש סחר באזור דרום מזרח אסיה אכן תתקיים בעתיד ועל כן יש לבחון את ההשלכות של גוש זה על המשק הישראלי.

## שאלות המחקר

השאלות שעליהן ינסה המחקר לענות הן אלה:

1. מהו אופיים של קשרי הסחר הנוכחיים והתשתית ההסכמית בין מדינות האזור ומה השפעתם על תהליך האינטגרציה העתידית; ובמילים אחרות: האם יקום גוש הסחר EAFTA או גוש הסחר CEPEA?
2. כיצד יושפע הסחר של ישראל עם מדינות האזור בתרחיש EAFTA ובתרחיש CEPEA?
3. האם כדאי לישראל לשאוף להסכם אס"ח עם גוש הסחר העתידי בתרחיש CEPEA או בתרחיש EAFTA?

המחקר מבוסס על שתי הנחות: 1. תהליך האינטגרציה אכן יתרחש, ובעתיד יוקם באזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק גוש סחר של מדינות האזור. מדינות דרום מזרח אסיה והפסיפיק יפעלו להקמת גוש סחר שלא יכלול מדינות מאזורים אחרים (זה מתייחס בעיקר ליוזמת Trans Pacific Partnership שבה מעורבות ארצות הברית וצ'ילה); 2. תרחישי EAFTA ו-CEPEA הם תרחישים נפרדים, המהווים אלטרנטיבות לאיינטגרציה כלכלית באזור.

בניסיון לענות על שאלות אלה יציג המחקר את ההיסטוריה של הסחר באזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק, את האתגרים העומדים בפני מדינות האזור, את היתרונות של גושי הסחר ואת המערכת ההסכמית שכבר קיימת בין מדינות האזור. בעזרת מודלים שונים ינסה המחקר להעריך כיצד תשפיע הקמה של גוש סחר בדרום מזרח אסיה על כלכלת ישראל. התרשימים והטבלאות שלא צוין לידם המקור הוכנו במיוחד עבור מחקר זה.

<sup>10</sup> הסכם אס"ח בילטרלי הוא הסכם בין שתי מדינות לקביעת חוקי הסחר וכללי רגולציה ביניהן, בשונה מהסכם מולטילטרלי (Trade Bloc) שהוא הסכם בין מספר רב של מדינות.

<sup>11</sup> כינון הסכמי סחר מתבצע במספר שלבים: 1. הצעה לכינון הסכם סחר בין מדינות; 2. קיום מבחן כדאיות; 3. משא ומתן בין המדינות; 4. חתימת הסכם; 5. כניסת ההסכם לתוקף.

<sup>12</sup> כללי מקור – חוקים הקובעים את המקור של מוצר מסוים במסגרת הסחר הבינלאומי.

## 2. הגדרת הבעיה: מחסור בידע

בישראל אין היום תשתית ידע רחבה על תהליכי האינטגרציה באזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק. מדינת ישראל, שעד כה לא עסקה באופן נרחב בתהליכים הכלכליים באזור, נמצאת בעמדת נחיתות לעומת מדינות שהקצו לכך משאבים. מחקר זה שואף לעורר דיון בנושא בקרב משרדי הממשלה השונים, במגזר העסקי ובמגזר השלישי (התאחדות התעשיינים ומכון היצוא). המשבר הכלכלי העולמי בשנת 2008 שינה את הסביבה הכלכלית הגלובלית והשפיע על כלכלת ישראל בשלוש דרכים עיקריות:

- היחלשות הכלכלות של מדינות אירופה וארצות הברית הביאה להקטנת הביקוש ליצוא הישראלי.
- התחזקות השקל מול האירו והדולר הביאה לירידה ברווחיות היצוא הישראלי למדינות היעד המסורתיות ולירידה בכושר התחרות של ישראל.
- היקף הסחר עם מדינות אסיה גדל ביחס להיקף הסחר עם אירופה וארצות הברית.

לאחר המשבר הכלכלי בשוקי היצוא המסורתיים של ישראל, חלה האטה ביצוא הישראלי לשווקים אלה. בד בבד גדל קצב צמיחתם של שוקי מדינות אסיה, וגדל הסחר של ישראל עם מדינות אזור מזרח אסיה והפסיפיק. אם עד כה סחרה ישראל עם שווקים שהייתה למגזר העסקי היכרות אתם, היום נאלצת המדינה לסחור עם אזור שאין למשק הישראלי היכרות רחבה אתו.

חשיבות הסחר הבינלאומי היא קריטית לצמיחת המשק הישראלי (הוא מהווה 90% מהתל"ג). על מנת להמשיך את קצב הצמיחה המהיר של כלכלת ישראל, קובעי המדיניות במשק יצטרכו לסייע למגזר העסקי לחדור לשווקים חדשים. על הממשלה לספק למגזר העסקי מידע על מדיניות הסחר באזור, ולנסות להקל על היצוא באמצעות הסכמי סחר ושיתופי פעולה. מחקר זה מציג את הקשרים המסחריים בין מדינות האזור, בתקווה שממשלת ישראל תוכל להיעזר בו ולקבוע מדיניות שתשרת את המגזר העסקי ותסייע לו להמשיך את קצב הצמיחה המהיר.

המשבר בכלכלה העולמית תרם לגידול בחשיבות הכלכלות של מדינות דרום מזרח אסיה. על פי תחזיות קרן המטבע העולמית, עד שנת 2015 כוח הקנייה של מדינות דרום מזרח אסיה יהווה כ-28.5% מכוח הקנייה העולמי, וישתווה ל-80% מכוח הקנייה של ארגון מדינות ה-G7.

טבלה 3: שינויים בכוח הקנייה של מדינות ה-G7 לעומת מדינות אסיה המתפתחות <sup>13</sup>									
2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	Subject Descriptor	Group Name
36.03	36.89	37.73	38.55	39.34	40.11	40.81	41.92	(PPP) share (%) of world	G7 Group
28.56	27.52	26.49	25.51	24.53	23.55	22.57	21.01	(PPP) share (%) of world	Developing Asia

מקור: IMF, 2010.

עקב ירידת הביקוש לסחורות במדינות המערביות, שנובע ממדיניות החיסכון של הצרכן המערבי, נוצר צורך בשוק חדש עבור סחורות ושירותים של מדינות מזרח אסיה. מדינות האזור, שעד כה נקטו בעיקר מדיניות כלכלית תלויה יצוא, יצטרכו לאמץ מודל חדש של פיתוח כלכלי המבוסס יותר על צריכה מקומית. כינון גוש סחר אזורי יכול להיות אחד הפתרונות למציאת מקור ביקושים.

עם גידול היקף הסחר בין ישראל לבין מדינות אסיה, ולאור האפשרות של כינון גוש סחר באזור, נדרשת הבנה של תהליכי האינטגרציה באזור, של המסגרת החוקית העתידית של גוש הסחר ושל ההשלכות על המשק הישראלי. לשם כך יש לסקור תחילה את מפת ההסכמים המסחריים והכלכליים באזור, ולבחון את מדיניות הסחר שעל מדינת ישראל לנקוט בעתיד.

### 3. מאמץ המדינות לחתימת הסכם אס"ח אזורי

תופעת גושי הסחר קיימת מאז המאה התשע עשרה, אולם הגידול בגושי סחר הוא אחת ההתפתחויות המשמעותיות ביחסים הבינלאומיים בשנים האחרונות. האזוריות (Regionalism) כתופעה בינלאומית החלה לצמוח בשנות התשעים של המאה העשרים, עם כינון גושי הסחר של צפון אמריקה (NAFTA – North America Free Trade Agreement) והאיחוד האירופי, והמשיכה להתרחב בעשור הראשון של המאה העשרים ואחת (Crawford & Fiorentino, 2005). ישנם הטוענים שבמאה העשרים ואחת תתהווה בעולם מערכת תלת-קוטבית – אירופה, ארצות הברית, אסיה – שתתאפיין בפלורליזם רב-גושי (Katzenstein, 2000).

מתוך 132 המדינות החברות בארגון הסחר העולמי (WTO), 100 מדינות היו בשנת 1998 חברות גם בהסכם סחר אזורי שאושר על ידי הארגון (Crawford & Laird, 2000). בקרב מדינות דרום מזרח אסיה החל גיבוש גוש הסחר רק בעשור הנוכחי.

<sup>13</sup> בטבלה ניתן לראות כי חלקן של מדינות ה-G7 קטן לעומת הגידול של מדינות אסיה המתפתחות. מדינות ה-G7 – קנדה, צרפת, גרמניה, יפן, ארצות הברית, בריטניה ואיטליה. מדינות אסיה המתפתחות – אינדונזיה, אפגניסטן, בנגלדש, בהוטן, ברוניי, קמבודיה, סין, פיג'י, הודו, קריבאטי, לאוס, מלזיה, מיאנמר, המלדיביים, נפאל, פקיסטן, פפואה גינאה החדשה, הפיליפינים, סמואה, איי סלמון, סרי לנקה, תאילנד, מזרח טימור, טונגה, ונטו ווייטנאם.

בעקבות המשבר הכלכלי באסיה בשנות התשעים של המאה הקודמת, החלו מדינות דרום מזרח אסיה לדון בין לבין עצמן על הסחר ביניהן. המשבר הוביל להבנה אזורית, שהשווקים של מדינות האזור תלויים זה בזה ומשבר באחת המדינות מסכן את היציבות של הכלכלות האחרות, ושיש צורך בשדרוג היחסים הכלכליים ובתיאום נרחב יותר בין הצדדים. אולם רק לאחרונה החלה להיוסד מערכת הסכמית בילטרלית בין מדינות האזור, וכעת נשקלת על ידי הצדדים מערכת מולטילטרלית. המכשול העיקרי לאינטגרציה כלכלית בין מדינות מזרח אסיה הוא פוליטי יותר מאשר כלכלי. מבחינה כלכלית יש שלוש סיבות היסטוריות לתלות ההדדית בין הכלכלות במזרח אסיה:

1. הכוחות האימפריאליסטיים הקימו מספר רב של נמלים, שאפשרו ייסוד מערכת סחר אזורית.
2. הכיבוש היפני במאה העשרים הגביר את הסחר באזור מזרח אסיה.
3. קצב הצמיחה המהיר של מדינות האזור תורם לצמיחת הסחר האזורי.

בשנת 1913 היווה הסחר אזורי 42% מכלל הסחר של מדינות האזור; בשנת 1938 – 46%; ובשנת 1993 – 47% (Yip, 2001). ההסבר לקשר המסחרי ההדוק באזור יכול להימצא בספרות האקדמית בנושא (Jayathilaka & Keembiyahetti, 2009), הטוענת שישנו קשר חיובי בין סחר בין מדינות קרובות, גודל הכלכלות והדמיון בין הכלכלות, לבין יציבות שלטונית, היסטוריה של תעריפי מכס גבוהים במדינה אחת והיעדר גבולות משותפים. לעומת זאת, הראה המחקר שנפח הסחר הנוכחי והרקע ההיסטורי של יחסי הסחר אינם משפיעים על כינון הסכם סחר אזורי. הגלובליזציה והחידושים הטכנולוגיים הקטינו משמעותית את עלויות ההובלה, וכדאיות הסחר מושפעת מגורמים אחרים כגון הון אנושי, קשרים עסקיים והכרות עם השפה, התרבות, השווקים וההתנהלות העסקית. לאורך ההיסטוריה, אף שאנשים וסחורות עברו בין מדינות באזור בצורה חופשית, הסחר האזורי לא גדל באופן משמעותי. השאלה שעולה אפוא היא: מדוע מדינות האזור לא החלו מוקדם יותר בתהליך של הקמת גוש סחר אזורי, בדומה לאזורים אחרים בעולם?

ניתן לענות על שאלה זאת כאשר בוחנים את המאמצים הנוכחיים לכוון גוש סחר באזור. הקשיים ביישום אינטגרציה כלכלית התגלו כאשר נכשל הניסיון לכוון הסכם במהלך שנות התשעים של המאה הקודמת. בשנות התשעים המאוחרות הוצעה מלזיה שתוקם קבוצה כלכלית למזרח אסיה (EAEG – East Asia Economic Group) שתכלול את ארגון ASEAN, סין, יפן וקוריאה הדרומית. אולם עוד טרם הגיעה התוכנית לידי מימוש, קמה התנגדות חזקה מצד ארצות הברית, אוסטרליה וניו זילנד, שחששו מפגיעה באינטרסים הכלכליים שלהם באזור. כתוצאה מזאת נאלצה גם יפן להתנגד, בשל יחסיה עם ארצות הברית, והיוזמה לא יצאה אל הפועל.

למרות המכשולים הפוליטיים, בשנים האחרונות חל שינוי בדינמיקה האזורית, ועם עלייתן הכלכלית של מדינות מזרח אסיה ולאור המשבר הכלכלי בארצות הברית ובאירופה, החלו קובעי המדיניות באסיה לשקול שוב את כינונו גוש סחר אזורי. המשבר הכלכלי העולמי השפיע גם על מדינות דרום מזרח אסיה והפסיפיק, למרות אי-חשיפתן לנכסים מסוכנים כפי שנחשפו לכלכלות ארצות הברית והאיחוד האירופי. ההשפעה הובילה לשינוי תפיסת המבנה הכלכלי באזור. הידיעה שארצות הברית תיאלץ להקטין את החוב החיצוני שלה, וכן קצב ההתאוששות האטי של מדינות המערב, הובילו את מקבלי ההחלטות לחפש אלטרנטיבה לתלות בשווקים שמחוץ לאזור. הדרג הפוליטי החל, בעקבות זה, לנקוט צעדים להגדלת הביקוש באזור ולקידום הסחר האזורי.



בשנת 2007 כבר היווה הסחר בין ארגון ASEAN לבין שש המדינות האחרות כרבע מהסחר העולמי (Kawai & Wignaraja, 2009a). בעשורים האחרונים עולה בהדרגה חשיבותו הכלכלית של אזור מזרח אסיה. היום ניתן לראות (ראו טבלה 4 להלן), שלפי כמה אינדיקטורים כלכליים מרכזיים, האזור כבר עבר את האיחוד האירופי בתוצר, בהכנסה הלאומית של האזור ובאוכלוסייה.

**טבלה 4: השוואה בין אזורי האיחוד האירופי, ארגון הסחר הצפון אמריקני ומזרח אסיה**

<b>Table 1.1.2: GNI, GDP, Population Comparison, by Region</b>	<b>East Asia</b>	<b>NAFTA</b>	<b>EU</b>
Gross national income, PPP	21,006	14,596	10,387
Percentage of world total (%)	34.39	23.89	17.00
GDP	10,036	12,589	9,082
Percentage of world total (%)	26.05	34.59	24.95
Population, in millions	3,151	432	490
Percentage of world total (%)	49.58	6.79	7.71

מקור: Nezu, Stoler et al., 2009.

### 3.1 מאפייני הסכמי אזור סחר חופשי בדרום מזרח אסיה והפסיפיק

כדי לדון בתשתית ההסכמית של גוש הסחר העתידי, ייסקר תחילה המצב הקיים היום. המערכת ההסכמית באזור מזרח אסיה והפסיפיק סבוכה, וישנם מספר רב של הסכמים בין המדינות. סקירת ההסכמים הקיימים תאפשר לשער תחת איזו יוזמה יתקיים גוש הסחר העתידי באזור זה, ולהכיר את הקשיים העומדים בפני כינון גוש הסחר. ההנחה של מחקר זה היא שתהליך האינטגרציה יקרה כאשר יושלם תהליך הקמת קהילת ASEAN בעת הורדת המכסים של מדינות CMLV (קמבודיה, מיאנמר, לאוס ווייטנאם), או כאשר ייחתמו הסכמים בין מדינות ה-3+<sup>14</sup>.

<sup>14</sup> מדינות ה-3+ הן סין, יפן וקוריאה הדרומית.

כפי שניתן לראות בטבלה 5, מדינות דרום מזרח אסיה והפסיפיק נמצאות בעיצומם של תהליכי כינון הסכמי אס"ח.

טבלה 5: תיאור סכמתי של מערכת ההסכמים בין מדינות האזור							
מיפוי התקדמות חתימת ההסכמים							
מדינה	ASEAN	יפן	סין	קוריאה	הודו	אוסטרליה	ניו זילנד
ASEAN		יש	יש		יש	יש	יש
יפן	יש		מור"מ	מור"מ	יש	מור"מ	אין
סין	יש	מור"מ		מור"מ	מור"מ	מור"מ	יש
קוריאה	יש	מור"מ	מור"מ		יש	מור"מ	מור"מ
הודו	יש	יש	מור"מ	יש		אין	אין
אוסטרליה	יש	מור"מ	מור"מ	מור"מ	אין		יש
ניו זילנד		אין	יש	מור"מ	אין	יש	

רוב ההסכמים באזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק אינם הסכמי סחר רגילים של הורדת מכסים, אלא הסכמי סחר נרחבים שהורדת המכסים היא רק חלק מהם.<sup>15</sup>

**סחר בסחורות:** כל הסכמי הסחר בין מדינות אזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק כוללים ליברליזציה מסוימת של השווקים. אולם ההסכמים שונים זה מזה בשלושה מאפיינים:

1. חוקי המקור.

2. סוג הסחורות שעליהן חלה הורדת המכס, וגובה המכס הסופי.

3. לוח הזמנים להורדת המכסים.

**סחר בשירותים:** הסכמי אס"ח צריכים לספק מספר רב של סקטורים, להתאים למצבים רבים ולבטל חסמים ואפליה בין מדינות. השימוש בהסכמים באזור דרום מזרח אסיה נעשה על פי רשימה שבה מוגדרים הסקטורים והשירותים שעונים על הדרישות לקבלת הטבות תחת ההסכם. רוב ההסכמים קוראים לגופים הרגולטוריים להקל על ההכשרה המקצועית. מעבר זמני של כוח עבודה: נושא המעבר של כוח עבודה בין המדינות ימצא בדרך כלל בהסכם על השירותים או בהסכם על מתן השקעות.

<sup>15</sup> ראו הסכמי הסחר בין המדינות.

**הסכמי מתן השקעות:** בהסכמים מוטלות התחייבויות מרכזיות על ה-MFN (Most favored Nation)<sup>16</sup> וישנה התחייבות ליצור סביבה ליברלית ותחרותית להשקעות ולשפר את שקיפות החוקים והתקנות על מנת להגן על המשקיעים. מדיניות של תחרותיות: בין המדינות המפותחות (בעיקר בהסכמי הסחר של אוסטרליה) יש בהסכם דגש על מדיניות של תחרותיות. אולם בהסכמים כגון ASEAN-סין ו-ASEAN-הודו אין התייחסות לדבר.

**נושאי WTO אחרים:** חלק מההסכמים באזור עוסקים גם בנושאים שאינם בין דרישות הארגון (המתרכזות בסחר בסחורות ובשירותים). נושאים אלה הם הסכמי תקינה, רכישה ממשלתית, סביבה, קניין רוחני ועבודה. הסכמי אס"ח באזור כוללים יחס מיוחד וגמיש למדינות CLMV,<sup>17</sup> כאשר ASEAN הוא אחד מן הצדדים.

נקודה מרכזית בהסכמי הסחר בין המדינות השונות, היא שכל הסכם מנותק כביכול מההסכמים האחרים ומצוין בו שהוא לא ישפיע על כל הסכם סחר אחר. על כן ניתן להניח, שמבנה הגוש העתידי יהיה דומה לגוש הסחר של צפון אמריקה (NAFTA), שבו נשמרת הזכות לכל אחת מחברות הגוש לכונן הסכמי סחר עם מדינה אחרת (זאת בניגוד לגוש האיחוד האירופי), לצד הסכמי הסחר של הגוש עם מדינות אחרות.

כיום חוקי המקור השונים הם אתגר להסכמי אס"ח האסייתיים. חוקי המקור הם כללים הקובעים אילו סחורות ייהנו ממכסי מגן נמוכים, על מנת להקל על סחר בין השותפות להסכם. לסחורות שהן מוצרים תעשייתיים יש שלושה סוגים של כללי מקור: 1. סיווג המכס של המוצר; 2. דרישות הסף של המוצר ואיכותו; 3. תהליך היצירה של המוצר (Estevadeordal & Suominen, 2006).

בטבלה 6 ניתן לראות שחוקי המקור אינם זהים בהסכמי הסחר השונים, ועל כן הם גורם מסרבל בסחר האזורי.

טבלה 6: השוואת חוקי מקור בין ההסכמים

הודו יפן	הודו קוריאה	ניו זילנד סין	אוסטרליה ניו זילנד	ASEAN סין	ASEAN הודו	ASEAN קוריאה	ASEAN יפן	הסכם סחר ASEAN בסחורות	ASEAN אוסטרליה וניו זילנד
RVC (35) Plus CTSH (digit 6)	RVC (35) Plus CTSH (digit 6)	CTC or RVC, and other requirements if needed.	CTC+ RVC (50) Mutual Acceptance	RVC (40)	RVC (35) Plus CTSH (digit 6)	RVC (40) CTC (4-digit) Co- equal	RVC (40) CTC (4-digit) Co- equal	RVC (40) CTC (4-digit) Co- equal	RVC (40) CTC (4-digit) Co- equal

מקרא:

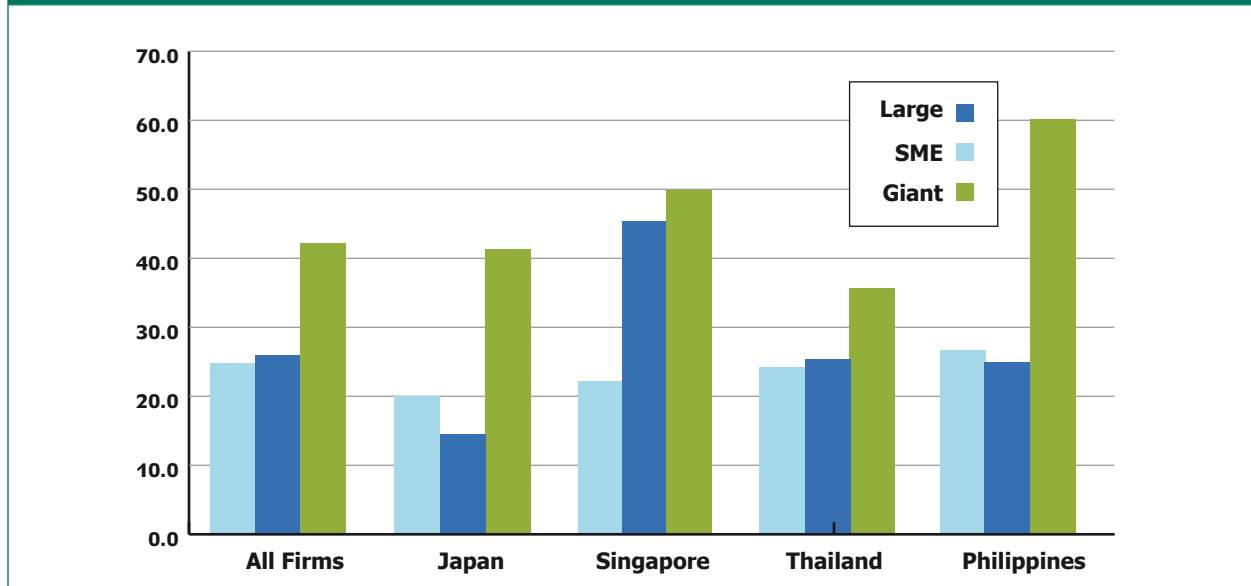
CTC – Change in Tariff Classification = שינוי בסיווג המכס של מוצר מסוים לפי הגדרת המוצר.  
 CTSH – Change in Tariff Sub Heading = שינוי בסיווג המכס של מוצר מסוים לפי רמה של תנאים מסוימים.  
 RVC – Regional Value Cost = עלותו של מוצר מסוים המגיע ממדינות שיש אתן הסכם אס"ח.

<sup>16</sup> סטטוס ה-MFN ניתן על ידי מדינות החברות בארגון הסחר הבינלאומי.

<sup>17</sup> קמבודיה, לאוס, מיאנמר ווייטנאם.

סקר של הבנק לפיתוח אסיה (ADB) הראה כי 27% מהחברות ציינו שהמערכת המסורבלת של הסכמי הסחר משפיעה באופן משמעותי על ההוצאה הכספית. בחלוקה לפי מדינות, כ-38% מהחברות הסינגפוריות, כ-31% מהחברות היפניות ו-28% מהחברות מהפיליפינים התלוננו על מערכת ההסכמים. הסקר הראה שככל שהחברה גדולה יותר היא נוטה יותר להתנגד למערכת ההסכמית באזור. ההסבר לכך הוא שעסקים קטנים ובינוניים, להבדיל מתאגידי ענק, מייצאים בעיקר לשוק אחד או למספר מועט של מדינות, ואילו מוצריהם של תאגידי הענק מיועדים לכל המדינות (Kawai & Wignaraja, 2009c). ניתן אפוא להניח כי שאם מספר אזורי הסחר החופשיים יעלה, יתקשו התאגידי הגדולים לייעל את פעילותם.

### תרשים 2: סקר חברות בנושא העול הנגרם על ידי חוקי המקור השונים בהסכמי אס"ח



מקור: Kawai & Wignaraja, 2009c. העמודות מייצגות את החברות במדינות לפי שלושה גדלים: מעל 1,000 עובדים – Giant; בין 101 ל-1,000 עובדים – Large; מתחת ל-100 עובדים – SME.

בהנחה שתימשך המגמה של יישום הסכמי סחר בילטרליים לא אחידים, מדינות האזור צפויות להגיע למצב לא רצוי של Spaghetti Bowl Phenomenon. הסחר האזורי יהפוך ללא יעיל עקב המורכבות של חוקי המקור, תיווצר אפליה של צדדים שלישיים שאינם שותפים להסכמים, ותתפח הבירוקרטיה בעקבות המספר הרב של הסכמי הסחר (Kawai & Wignaraja, 2009b). מדיניות סחר שאינה אחידה יוצרת עיוותים כלכלים המשפיעים על הרווח הכלכלי של המדינות. עיוותים כאלה הביאו את המדינות לקדם את תהליך יצירתו של אזור סחר, כדי למקסם את הרווחים של הכלכלות. בדומה לאיחוד האירופי, ההפסד הכלכלי הנגרם מחוסר אחידות יביא גם את מדינות דרום מזרח אסיה לאינטגרציה כלכלית (Canonero, 1994).

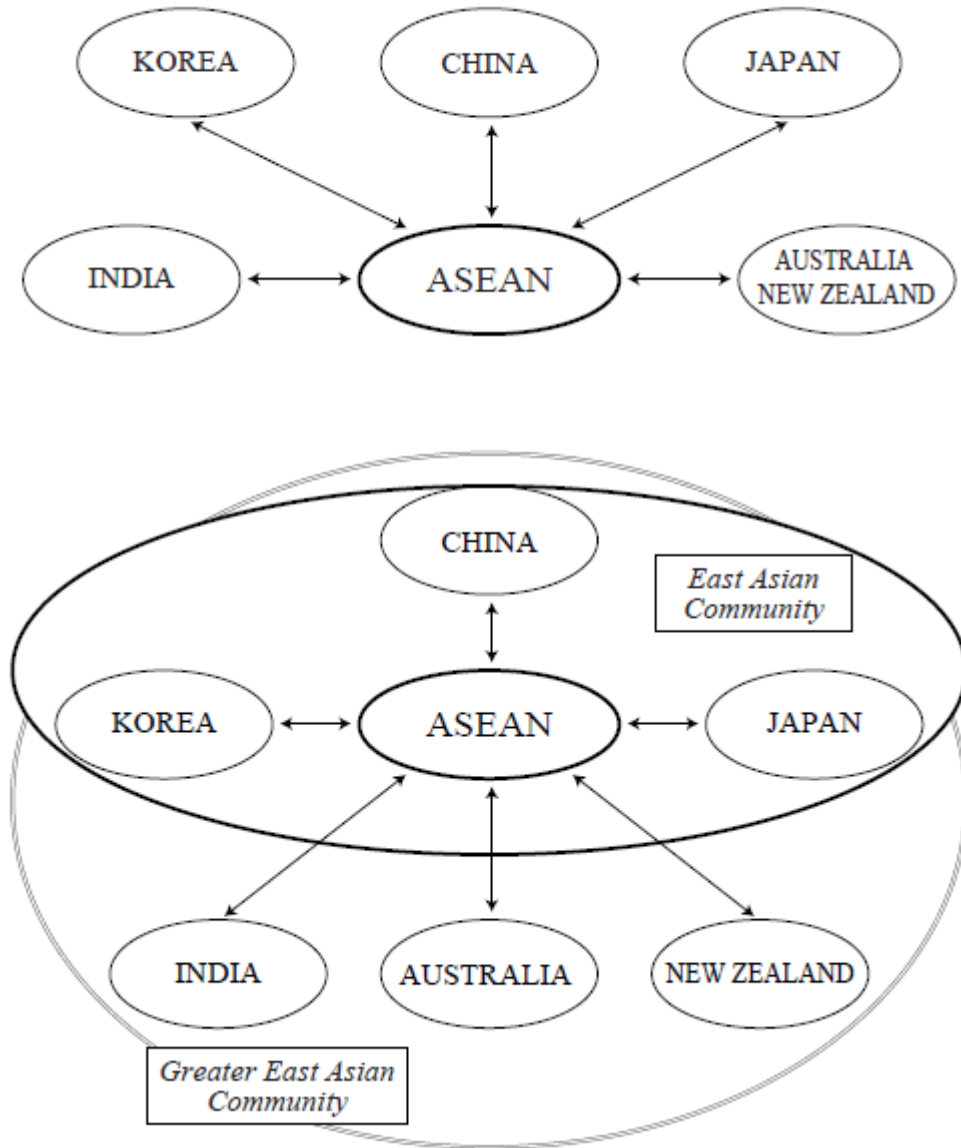
טבלה 7 מראה את חוסר האחידות במערכת ההסכמים של מדינות מזרח אסיה והפסיפיק.

טבלה 7: תיאור סכמתי של הנושאים בהסכמים באזור מזרח אסיה והפסיפיק							
נושאים תחת ההסכמים							
מדינה	ASEAN	יפן	סין	קוריאה	הודו	אוסטרליה	ניו זילנד
ASEAN	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס
יפן	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס
סין	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס
קוריאה	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס
הודו	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס
אוסטרליה	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס
ניו זילנד	ס	ס	ס	ס	ס	ס	ס

מקרא: ס – סחורות; ש – שירותים; ה – השקעות; ת – תקינה; מ – מעבר של אנשים; G – הסכם רכישה ממשלתי (GPA).

כתוצאה מהמדיניות הלא אחידה באזור, עתידם של קשרי הסחר בין מדינות האזור איננו ודאי. באוגוסט 2010 הוקמו קבוצות עבודה של שש עשרה המדינות, שתפקידן לבדוק את מנגנוני שיתוף הפעולה, את חוקי המקור, את תהליכי המכס ואת תעריפי מכס. ישנן שתי יוזמות מרכזיות בעניין זה: הראשונה היא הקמת אזור סחר חופשי של מזרח אסיה (EAFTA), הכולל את מדינות ארגון ASEAN, סין, יפן וקוריאה הדרומית. השנייה היא הקמת שותפות כלכלית מקיפה במזרח אסיה (CEPEA), הכוללת את המדינות שצוינו וכן את הודו, אוסטרליה וניו זילנד.

תרשים 3: מערכת ההסכמית תחת התרחישים השונים (Shigematsu 2006)



מקור: Shigematsu, 2006.

בחלק העליון של התרשים מוצגת באופן סכמתי המערכת ההסכמית של דרום מזרח אסיה והפסיפיק. בחלק התחתון מוצגות שתי היוזמות להקמת גושי הסחר, כאשר באליפסה הקטנה כלולות המדינות תחת EAFTE ובמעגל הגדול כלולות המדינות תחת CEPEA.

### 3.2 האתגרים וההתמודדות אתם

שאלות שעשויות לעלות בנוגע לגושי הסחר הן: האם ההטרואגניות של המדינות בגוש לא תגרום לחוסר יציבות פוליטית וכלכלית באזור? כיצד ניתן להתגבר על אינטרסים פוליטיים שונים בין מדינות כה שונות? תחת איזו מסגרת הסכמית על המדינות לכוון את הסכם הסחר האזורי? כדי לענות על שאלות אלו, נסתכל תחילה על ארגון ASEAN הנמצא בעיצומו של תהליך אינטגרציה.

הטרואגניות תעשייתית: מדינות ASEAN הן הטרואגניות מאוד, הן כלכלית והן פוליטית. סינגפור אינה דומה במאפייניה לא לקמבודיה ולא לאינדונזיה. ובכל זאת הארגון מצליח להתקיים מבחינה פוליטית. ההטרואגניות הכלכלית תורמת לסחר הבינלאומי (Beine & Coulombe, 2006). כאשר יש למדינות תחומי התמחות שונים, ייתכן רווח כלכלי גדול יותר. מדינה בעלת יתרון יחסי בייצור מוצר מסוים, תייצא אותו במסגרת האזורית לשוק גדול יותר והרווח למשק יגדל (Leamer, 1995). הסבירות שמשקים שונים יבצעו תהליך אינטגרציה תלויה בכך, שמבחינה כלכלית יהיה לכל הצדדים רווח כלכלי מההלך.

פערי הכלכלות בגוש: בנושא פערי הכלכלות בגוש, ניתן לראות שגם בארגון ASEAN וגם בהסכמי הסחר הבינלאומיים ישנו מנגנון גמיש, שמקל על מדינות CLMV (קמבודיה, לאוס, מיאנמר ווייטנאם) ומאפשר למדינות המתפתחות צמיחה מתמשכת לצד כניסה של שחקנים ממדינות אחרות בגוש. לאתגר הפערים בין המדינות ניתן אם כן מענה ברמת ארגון ASEAN, וסביר להניח שמנגנון זה ייושם גם ברמה הגושית (Dent, 2010).

מאיך גיסא, המשבר האחרון באירופה מלמד, שהטרואגניות ופערים בין כלכלות החברות בארגון סחר מקשה על יציבות כלכלת האזור (Nieto & Schinasi, 2007). אחד הסיכונים הנלווים הוא סחר ספקולטיבי מול מטבעות של הכלכלות החלשות בארגון. סוג זה של סחר מגביר את סיכוני המט"ח, מחליש את מערכת הסחר בין המדינות וגורם לאי-וודאות בקשר לאיתנות הכלכלה. אין ספק שתוצאות המשבר הכלכלי באירופה ישפיעו רבות על דרכו של הארגון בהתמודדות עם השונות הכלכלית של החברות בארגון.

כינון הסכם סחר אזורי: כיום עומדות שתי הצעות למימוש הסכם סחר אזורי: EFTA ו-CEPEA. האתגר המרכזי בנושא זה הוא כלכלי, והשאלה היא איזו מסגרת תתרום יותר לרווחת האזור. כמה מחקרים (Ando, 2008; Kawai & Wignaraja, 2009c; CGE, 2009d), העושים שימוש במודל CGE<sup>18</sup>, מראים שהסכם אזור סחר תחת יוזמת CEPEA יהיה רווחי יותר לרוב המדינות.

<sup>18</sup> מודל CGE (Computable General Equilibrium) עושה שימוש במידע כלכלי על מנת להעריך כיצד כלכלה מסוימת תגיב לשינויי מדיניות, לשינויים טכנולוגיים או לתופעות שמחוץ לשוק.

## טבלה 8: השלכות תרחישי אינטגרציה על הכלכלות של מדינות מזרח אסיה

## Economic Effects of FTAs in East Asia: Real GDP Growth (%)

	ASEAN+3					ASEAN+1X6		ASEAN+6				
	סימ' 1	סימ' 2	סימ' 3	סימ' 4	סימ' 5	סימ' 3	סימ' 4	סימ' 1	סימ' 2	סימ' 3	סימ' 4	סימ' 5
יפן	0.30	0.03	0.01	0.44	0.44	-0.01	0.10	0.03	0.06	0.05	0.54	0.54
סין	0.20	0.19	0.13	1.66	4.72	0.01	0.20	0.22	0.20	0.14	1.77	4.84
ד.קוריאה	0.26	0.76	1.13	3.56	3.55	-0.04	0.20	0.29	0.77	1.15	3.72	3.71
אינדונזיה	0.06	0.07	0.07	1.74	3.94	0.07	1.00	0.07	0.07	0.07	1.94	4.14
מלזיה	0.26	0.36	0.39	5.83	8.62	0.51	3.30	0.29	0.43	0.50	6.21	9.00
הפיליפינים	0.13	0.17	0.21	3.94	6.28	0.20	2.20	0.14	0.19	0.25	4.18	6.52
סינגפור	-0.01	0.01	0.06	4.42	4.24	0.10	2.30	0.00	0.02	0.05	4.40	4.42
תאילנד	0.51	0.65	0.68	4.49	7.02	0.80	2.80	0.55	0.70	0.74	4.78	7.32
תאילנד	1.29	1.85	2.21	7.08	9.67	2.33	5.00	1.31	1.86	2.25	7.33	9.92
מדינות אחרות במזרח אסיה	0.05	0.08	0.09	0.88	2.91	0.11	0.50	0.05	0.09	0.10	0.92	2.95
אוסטרליה	-0.03	-0.03	-0.03	-0.09	-0.09	0.01	0.20	0.14	0.15	0.16	1.35	1.35
ניו זילנד	-0.02	-0.03	-0.03	-0.06	-0.06	0.00	0.10	0.06	0.08	0.10	1.87	1.87
הודו	-0.04	-0.04	-0.04	-0.10	-0.10	0.31	0.50	-0.10	0.16	0.41	1.30	3.45
הונג קונג	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.01	-0.01
טייואן	-0.05	-0.06	-0.06	-0.09	-0.08	-0.03	0.00	-0.06	-0.06	-0.07	-0.10	-0.10
נפט"א	0.00	0.00	0.00	-0.01	-0.01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-0.01	-0.01
א"א 15	-0.01	-0.01	0.00	-0.01	-0.01	0.00	0.00	-0.01	-0.01	-0.01	-0.01	-0.01
שאר העולם	-0.02	-0.03	-0.03	-0.06	-0.06	-0.02	0.00	-0.03	-0.03	-0.03	-0.08	-0.08



**טבלה 8: השלכות תרחישי אינטגרציה על הכלכלות של מדינות מזרח אסיה (המשך)**

<b>Economic Effects of FTAs in East Asia: Real GDP Growth (%)</b>												
	<b>ASEAN+3</b>					<b>ASEAN+1X6</b>		<b>ASEAN+6</b>				
	סימ' 1	סימ' 2	סימ' 3	סימ' 4	סימ' 5	סימ' 3	סימ' 4	סימ' 1	סימ' 2	סימ' 3	סימ' 4	סימ' 5
ASEAN	0.23	0.32	0.36	3.60	5.67	0.41	2.14	0.25	0.34	0.39	3.83	5.89
ASEAN+3	0.09	0.13	0.14	1.18	1.93	0.04	0.30	0.10	0.16	0.17	1.30	2.05
ASEAN+6	0.08	0.11	0.12	1.02	1.68	0.05	0.31	0.09	0.16	0.19	1.30	2.11

מקור: Ando, 2008.

הערה: משמעות הסימולציות:

סימולציה 1: ליברליזציה מלאה במוצרים לא חקלאיים.

סימולציה 2: ליברליזציה מלאה במוצרים לא חקלאיים וליברליזציה של 50% במוצרים חקלאיים.

סימולציה 3: ליברליזציה מלאה בכל הסקטורים.

סימולציה 4: ליברליזציה מלאה ותיאום הקלות על הסחר.

סימולציה 5: ליברליזציה מלאה, תיאום הקלות בסחר ושינוי פעולה טכני בעזרה למדינות פחות מפותחות בכל הסקטורים.

ממודל CGE עולות שלוש תוצאות עיקריות (ראו Ando, 2008):

1. הסכם סחר אזורי יביא לצמיחה גדולה יותר בהשוואה למערכת הביטורלית של היום.

2. תרחיש CEPEA יביא לאזור רווחה גדולה יותר בהשוואה לתרחיש EAFITA.

3. מדינות שיישאו מוחץ להסכם לא יסבלו מהפסד רב.

יש לציין שאף שהרווח הכלכלי של המדינות יהיה גדול יותר בתרחיש CEPEA – בשל המספר הגדול של מדינות המעורבות

בהסכמי אס"ח – תהליך הקמת גוש סחר גדול יותר הוא גם מאתגר יותר.

### 3.3 היתרונות באינטגרציה כלכלית בדרום מזרח אסיה והפסיפיק

במדינות אסיה יש הכרה בצורך בהסכם סחר אזורי, שיסדיר את הכפילויות הקיימות היום בדרישות בין המדינות. הסכם

כזה יתרום בתחומים אלה: 1. הוא יגביר את נגישות השווקים לסחורות, שירותים, כישורים וטכנולוגיה; 2. יגדיל את

השווקים ויגרום לשווקים להתמקצע ולצמוח; 3. יסדיר את ההשקעות הישירות של התאגידים; 4. יפשט את דרישות חוקי

המקור ואת לוחות הזמנים והתקינה של סחורות.

**היתרון הראשון** של האינטגרציה הכלכלית, הוא שמערכת הרמונית של כללי מקור תעלה את היעילות של המגזר הפרטי

במדינות האזור. איחוד הסכמי האס"ח באזור גם ישפר את יכולת ההתמצאות של החברות הבינלאומיות, שהן גורם מפתח

ומאפיין סחר בין המדינות. כלכלות המסדירות רגולציה לסחר בינלאומי מנגישות את כלכלתן לגורמי חוץ, ובכך מגבירות את

זרם ההשקעות, השירותים והסחורות אל שוקיהן (Fernández, 1997).

**יתרון שני** הוא שהאינטגרציה הכלכלית תגרום ליציבות האזור מבחינה פוליטית. מניסיונם של ארגון ASEAN והאיחוד האירופי, סחר הוא גורם שמפחית מתחים בין מדינות. אירופה, יבשת שהייתה בעבר רווית מלחמות, לא חוותה מלחמה בין מדינות האיחוד הכלכלי מאז הקמתו. שיתוף הפעולה הקרוב בין המדינות והחשש מהפסד כלכלי ופוליטי, מונע מהדרג הפוליטי להסתכן בחרחור מלחמה (Lee & Pyun, 2009).

**יתרון שלישי** הוא שהקמת גוש סחר תוביל את המדינות למעבר ממודל כלכלי המסתמך על יצוא למערב למודל המסתמך על סחר אזורי וצריכה מקומית של אוכלוסיית האזור. מאז פרוץ המשבר הכלכלי, קצב צמיחתן של מדינות המערב הואט ומדינות דרום מזרח אסיה והפסיפיק, שעד כה היו תלויות ביצוא, יצטרכו למצוא מודל כלכלי אחר כדי להמשיך את קצב צמיחתם של השווקים. הקמת גוש סחר בין המדינות תרחיב את רווחת האזרחים ותשמור על רמת ייצור גבוה. גוש כלכלי עם מעבר של סחורות, שירותים והשקעות ישפר את כלכלות האזור, ומדינות בעלות יתרון יחסי תוכלנה להגדיל את היצוא לשווקים אחרים באזור במחיר נמוך יותר ובאיכות גבוהה יותר, ובכך לספק תעסוקה ורווחה לאזרחיהן (Chow, Kriz et al., 2005).

**יתרון רביעי** הוא שהקמת קהילה כלכלית אזורית תקל על ההשקעות של המדינות ושל משקיעים זרים. רגולציה המסדירה את מתן ההשקעות ודואגת למערכת חוקים שקופה, תקטין את אי-הוודאות למשקיעים. ההשקעות יגדילו את רווחת המדינות והאזרחים באזור (שם).

**יתרון חמישי** נובע מכך שבמדינות צפון מזרח אסיה התפתחה שרשרת ייצור, והסדרה בין המדינות תגרום לגידול משמעותי של התוצר. מחקרים המדמים תהליכי אינטגרציה כלכלית בין מדינות האזור, מראים שהאזור יחווה צמיחה כלכלית חוצת מדינות, שהיא כדאית לכל הצדדים (Kawai & Wignaraja, 2008).

היום מתקיים משא ומתן מקביל להקמת הגושים EFTA ו-CEPEA. קבוצת הלימוד של CEPEA הציעה לקבוע סדר עדיפויות כלכלי באזור: בעדיפות ראשונה, מדינות ASEAN וצפון מזרח אסיה תתרכזנה בליברליזציה בסחר והשקעות; בעדיפות שנייה, תעסוקנה המדינות בתיאום הסחר והרגולציה; ובעדיפות שלישית, תעסוקנה המדינות בתיאום טכני. לפי התיאורים במסמכי קבוצת הלימוד,<sup>19</sup> ההנחה היא שהקמת גוש EFTA יהיה צעד ראשון להקמת גוש CEPEA, כלומר שני התרחישים משלימים אחד את השני. מחקר זה אינו מתייחס להיבט הפוליטי, ויש קושי לחזות אם המדינות אכן יאשרו כניסה של אוסטרליה, ניו זילנד והודו לגוש הסחר. משום כך מניח המחקר שמוטב להפריד בין השני התרחישים (ASEAN 2010).

<sup>19</sup> קבוצת לימוד היא קבוצה המרכזת מומחים מהמדינות השואפות לקיים הסכם אס"ח. הקבוצה מבצעת מבחן כדאיות (Feasibility Test) כדי לבחון את הסיכונים וההזדמנויות של ביצוע ההסכם.

## 4. מתודולוגיה

### 4.1 מודל הגרביטציה

פרק זה יבחן את השלכותיו של תהליך האינטגרציה על המשק הישראלי לפי שני מודלים. ראשית יוצג מודל הגרביטציה הבסיסי. מודל הגרביטציה משמש כיום את מנהל סחר החוץ, ובעזרתו נעשית הערכת כדאיות של הסכם סחר עם מדינה פוטנציאלית. באקדמיה אין הסכמה כללית על הנושאים האמורים להיכנס למשוואה של מודל הגרביטציה, משום כך, יבחן מחקר זה שני גורמים בסיסים שעליהם מסכימים החוקרים – מרחק וגודל כלכלי של המשק במונחי כוח קנייה.

מודל הגרביטציה הבסיסי של סחר בינלאומי נועד להסביר את רמת הסחר בין מדינות. המודל מניח שהבדלים בנפח המסחר בין מדינות נגרמים על ידי שני גורמים מרכזיים: המרחק בין המדינות וגודל הכלכלות. המודל משער שבדומה לחוקי הפיזיקה, כוח (במקרה זה כוח כלכלי) משפיע על משיכה בין שני גופים (במקרה זה מדינות). Tinbergen היה הראשון שהשתמש במודל זה, בשנת 1962, ומאז משמש המודל כאחד הכלים המרכזיים לקביעת מדיניות בנושא הסכמי סחר (Tinbergen, 1962). מודל הגרביטציה הבסיסי מתואר בנוסחה זאת:

$$F_{i,j} = G \frac{M_i M_j}{D_{i,j}}$$

הגורם F מייצג את שטף הסחר בין שני מדינות (יבוא+יצוא), G הוא מרכיב קבוע, וגורם D מייצג את המרחק בין המדינות. גורמים  $M_i$  ו- $M_j$  מייצגים את המסה הכלכלית (כלומר תל"ג במונחי כוח הקנייה).

שני גורמים בנוסחה (G ו-D) מעלים את השאלה, האם מודל הגרביטציה מתאים לישראל? גורם G אמור לקבוע את מקומו היחסי של גוף מסוים. כמו בפיזיקה, גם כאן המודל משער את המיקום הכלכלי של המדינה לפי הכוחות הפועלים עליה (במקרה זה יחסי הסחר עם שכנותיה). אולם עקב הבעיות הפוליטיות שלה עם שכנותיה, ישראל – בניגוד לשאר מדינות העולם – אינה מרבה לסחור עם שכנותיה. לכן המיקום הכלכלי של ישראל על פי הנוסחה איננו מדויק. כמו כן עולה השאלה, אם יש לבחור לצורך החישוב רק את מצרים וירדן, בגלל שכנותן לישראל, או שמא לכלול גם את קפריסין ותורכיה כיוון שהסחר עם מצרים וירדן הוא דל.

בפרק זה נלקחו ארבע המדינות הקרובות של ישראל, למרות הבעייתיות שבדבר והיווצרות סטייה במיקום הכלכלי של ישראל. גם גורם המרחק (גורם D) הוא בעייתי במקרה של ישראל. כיום כלי שיט וכלי טיס המובילים סחורות מישראל ואליה עושים דרך עקלקלה המשפיעה על הוצאות היצוא והיבוא. במחקרי כדאיות שנעשו בעבר לא הובאה בחשבון הבעיה המתודולוגית הזאת.

עקב העובדה שמודל הגרביטציה הוא אחד הכלים המרכזיים במדיניות הסכמי הסחר, החלטנו (אני ומר סטס סוקולינסקי) להחיל את המודל על ישראל למרות הקשיים הפוטנציאליים שתוארו לעיל. השימוש במודל נעשה באמצעות נתונים שנלקחו מדוח הלמ"ס (ברוסילובסקי, 2010). הנתונים כוללים 50 תצפיות על מדינות האיחוד האירופי, אזור הסחר הצפון אמריקני ומדינות דרום מזרח אסיה והפסיפיק.

השתמשנו במשוואת הרגרסיה הזאת:

$$\ln(F) = \beta_0 + \beta_1 \ln(GDP) + \beta_2 \ln(\text{Distance}) + u$$

כאשר: F – יבוא ויצוא של ישראל מול מדינה מסוימת.

GDP – התוצר של כל מדינה.

Distance – המרחק בין עיר הבירה של המדינה המסוימת לבין ירושלים.

כלומר, השתמשנו בגרסתו הפשוטה של מודל הגרביטציה ובדקנו אם ניתן להסביר את נפח הסחר באמצעות גודל המדינה והמרחק שלה מישראל.

## 4.2 מודל WITS

מודל WITS (World Integrated Trade Solutions) (WTO, UNCTAD et al., 2010) מבוסס על מערכת מחשוב המשותפת לבנק העולמי, לארגון הסחר הבינלאומי, לאו"ם ולמרכז הסחר הבינלאומי. המערכת מדמה תרחישים של הורדת מכסים בין מדינה אחת למדינה אחרת, או בין מספר מדינות. המודל מלמד על ההשלכות של הורדת המכסים, כגון השלכות על היצוא והיבוא, עודף הצרכן והפסד מהורדת מכסים.

מדינת ישראל, כמשק קטן, חייבת לשקול את צעדיה בקביעת מדיניות סחר, ובדיקה המראה את ההשלכות של הורדת מכסים (במסגרת הסכם אס"ח) היא חיונית. המציאות היום היא שלמרות הדיונים ברמה המולטילטרלית, האזורית והכלל עולמית בנושא ליברליזציה של הסחר, קיימים עדיין חסמי סחר גבוהים במדינות מפותחות ובמדינות מתפתחות.

היכולת להעריך את השלכותיה של מדיניות הסחר היא הכרחית לממשלות האחראיות לשווקים המקומיים. הערכת יכולת החדירה לשווקים (Market Access Analysis) היא כלי שימושי להערכת ההשלכות הכלכליות של צעד כזה על מספר תחומים:

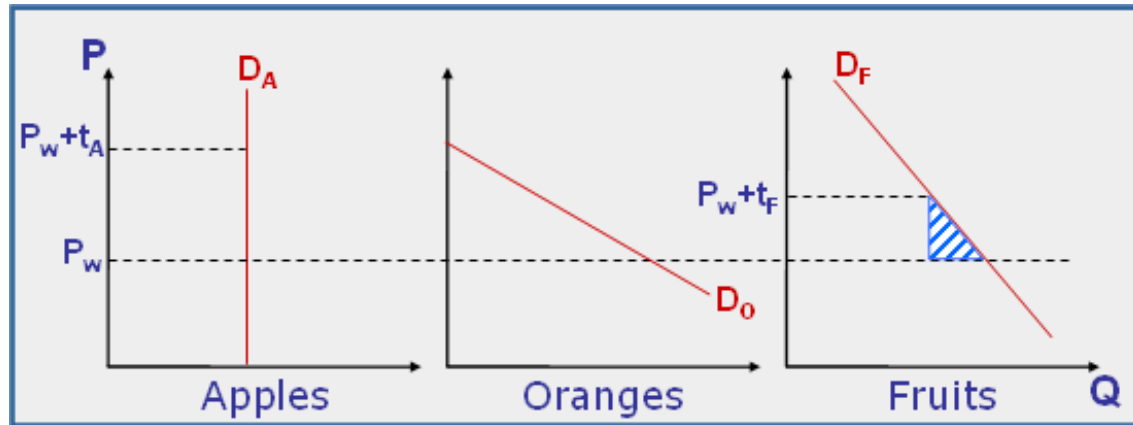
- **רפורמות סחר** – על מנת ליישם רפורמות סחר במדינה מסוימת, יש להעריך את הרווח וההפסד של מהלך שכזה, שכן רפורמה לא נכונה יכולה לפגוע בשוק המקומי ובתעשייה.
- **השלכה על הצד השני** – כלי זה יכול להראות אילו סקטורים של הצד השני חלשים ואינם תחרותיים, וכיצד הצד השני יתייחס אליהם.
- **השלכה על צד שלישי** – כלי זה יכול להראות כיצד יושפע הסחר של ישראל עם שוק מסוים לאחר כינון הסכם אס"ח וליברליזציה בין שוק היעד לבין מדינה אחרת (לדוגמה: המודל יכול להראות את ההשלכות על היצוא של ישראל לאיחוד האירופי לאחר כניסת מדינות הבלקן לאיחוד)

ככל מודל כלכלי, גם למודל WITS יש חסרונות:

- המודל אינו יכול להעריך שינויים בפרטי מכס חדשים שיוצאו למשק מסוים.
- המודל איננו מפריד בין פרטי מכס שונים – לעתים מדינות מסווגות סחורות באופן שונה, ואם יש סיווג שונה לשני סוגים של תפוחים, המודל יתחשב בתפוחים כפרט מכס אחד.

מודל WITS מדמה שיווי משקל בין מדינות. היתרון המרכזי של המערכת הוא שימוש מינימלי בנתונים. המערכת עושה שימוש רק במספר קטן של נתוני סחר ומדיניות (מכסים), ובנתונים התנהגותיים כגון גמישות. יתרון נוסף הוא יכולתה לשלב בין מספר מוצרים תחת קטגוריה אחת, כפי שניתן לראות בתרשים 4.

#### תרשים 4: הדמיה של איחוד מוצרים תחת קטגוריה אחת<sup>20</sup>



מקור: WTO, UNCTAD et al., 2010.

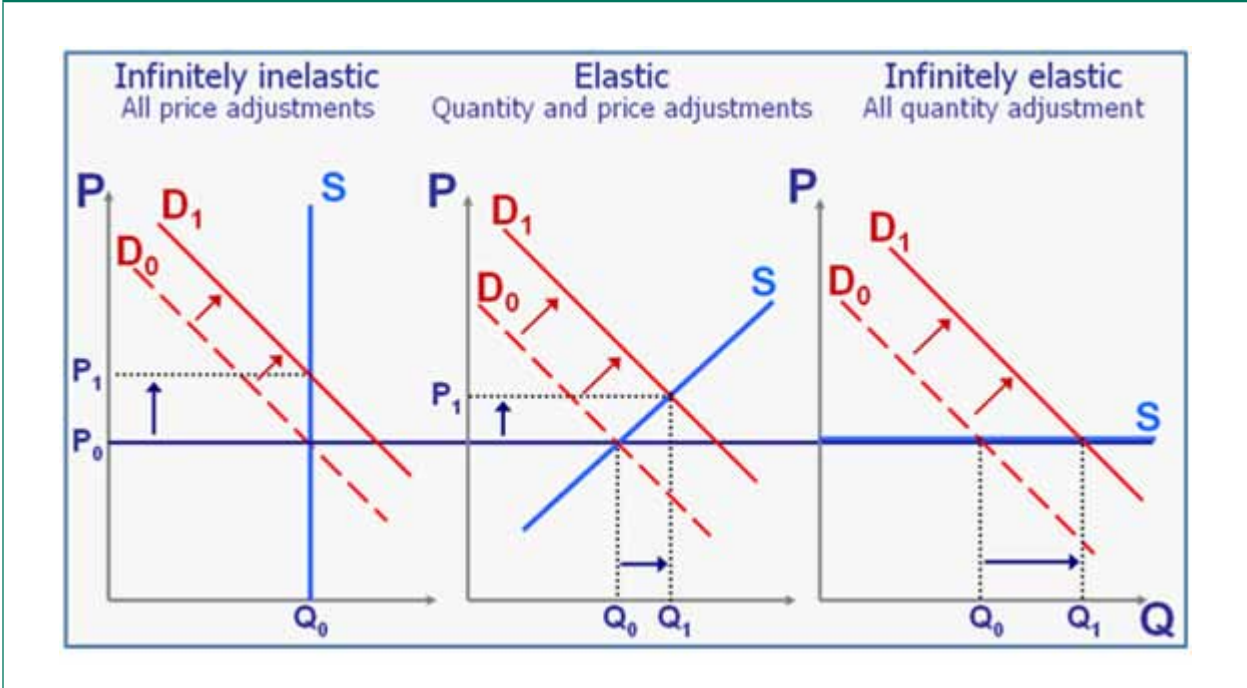
ככל מודל כלכלי, גם מערכת זאת היא בעלת חסרונות. אחד החסרונות הוא שהמערכת איננה יכולה לנתח את השילוב של כמה שווקים בכלכלה אחת. כלומר, אם יש גידול במוצר אחד עקב ליברליזציה כלכלית, האפקט על מוצרים משלימים איננו מחושב. חסרון אחר הוא שהמודל אינו יכול לחשב נתונים "רכים" כגון השלכות התנהגותיות, גורמי ייצור (מקום לעיבוד, כוח עבודה, ממון וכיצוא באלה), הקצאת משאבים וקשר בין הסקטורים השונים של המשק (כגון סקטור השירותים).

### המסגרת התאורטית של WITS

המערכת מתמקדת בעיקרה בשותפות הסחר ובהשלכות של השינוי במכסים על משתנים מסוימים. המודל מציג מצב בו שתי מדינות מתחרות על היצע של מוצר מסוים לשוק מסוים. מחיר המוצר קשור למחיר הנקבע על ידי הביקוש במשק המקומי. המערכת מניחה שגמישות היצוא היא אינסופית, כלומר עקומת ההיצע היא שטוחה והמחיר ידוע, כפי שניתן לראות בתרשים 5.

<sup>20</sup> בתרשים זה מודגם תהליך ההשפעה המצרפית על מגזר הפירות. הקווים Do ו-Da מדגימים את הגמישות בשוק התפוחים ובשוק התפוזים. בשוק התפוחים אין גמישות ויש מכס על התפוחים, כלומר הורדת המכס על התפוחים לא תשפיע על רווחת התושבים. לעומת זאת בשוק התפוזים הביקוש הוא גמיש יחסית ואין מכס על היבוא, וכמו במקרה הקודם הורדת המכס לא תשפיע על רווחת התושבים. אולם כאשר מביטים על ההשלכה של הורדת המכסים בשני השווקים, ניתן לראות שיש אפקט על רווחת התושבים (המשולש הכחול). כלומר, המערכת יכולה להראות את ההשלכה המצרפית של הורדת מכסים בשוק מסוים.

תרשים 5: הדמיה של חישובי המערכת – שינויים בביקושים לעומת השינויים בהיצע<sup>21</sup>



מקור: WTO, UNCTAD et al., 2010.

מודל WITS מסתמך על הנחת ארמינגטון (Armington Assumption) למודל הצרכן. ההנחה היא שאין תחליפים מושלמים למוצרי יצוא (כלומר תפוחים מישראל אינם תחליף מושלם לתפוחים מארצות הברית), ולכן הסכם הסחר לא יעלים את הייצור של סוג מסוים של מוצר אלא רק יגרום לירידה בייצור המוצר. עקב גידול בהיצע של מוצר מסוים וגידול במספר הסוגים של המוצר בשוק, ירד המחיר של מוצר מסוים וכך גם תפחת כמות הייצור שלו. מכאן שההקצאה של הביקושים נתמכת על ידי המחיר. כלומר, כשמחירו של מוצר משתנה – משתנה בהתאם גם הביקוש למוצר זה.

### השפעות על הסחר

במודל WITS שינוי במדיניות הסחר משפיעה לא רק על מחירו של מוצר מסוים אלא גם על המחירים של קבוצות של מוצרים. דרך גמישות היצוא, גמישות הביקוש ביבוא והשינויים בגמישות המצרפית, ייווצר שינוי בהוצאה על מוצר מסוים, כמו גם על המחירים של מרכיבי המוצר.

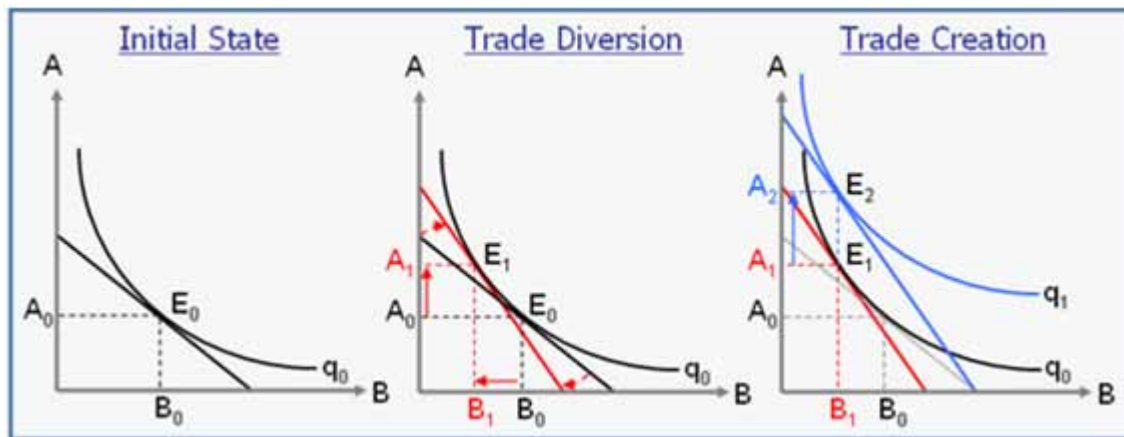
שתי תופעות נוספות הקשורות לסחר הבינלאומי הן יצירת סחר (Trade Creation) והסתת סחר (Trade Diversion). יצירת סחר היא גידול ביבוא כתוצאה מהורדה של מכסים על סחורות ממדינה א' למדינה ב': אם הורדת המכס על מוצר מסוים ממדינה א' מעניקה עדיפות למדינה כלשהי, היבוא יעלה בהתאמה כיוון שהיבוא ממדינות צד ג' יהפוך ליקר יותר. הסתת סחר

<sup>21</sup> התמונה השמאלית מתארת מצב של היצע קשיח, ניתן לראות שכאשר המחיר עולה יש עליה בביקוש. התמונה האמצעית מתארת מצב של ביקוש גמיש, ניתן לראות שכאשר המחיר עולה יש עליה הן בכמות הייצור והן במחיר. התמונה הימנית מתארת מצב של גמישות מוחלטת בהיצע, ניתן לראות שהמחיר נשאר יציב כאשר ההיצע גדל.

היא ירידת מחירה של סחורה מסוימת בשוק המקומי כתוצאה מהורדה של מכסים. תאורתית, הכמות הנצרכת נשארת כפי שהייתה, אולם המחיר יורד כיוון שיש היצע גדול יותר של הסחורה המסוימת. תופעה זאת יוצרת שיווי משקל חדש. בתרשים 6 להלן מודגמות התופעות של יצירת סחר והסתת סחר. האותיות A ו-B מסמלות שתי מדינות שאליהן מיובאת סחורה מסוימת. העקומה  $q_0$  מסמלת את הכמות שמיובאת על ידי המדינות. שיווי המשקל שבו הסחורה מיובאת על ידי שתי המדינות מצוין על ידי נקודה  $E_0$ , והנקודות A0 ו-B0 מסמלות את המחיר שבו המדינות מייבאות. **תופעת הסתת סחר** כפי שהיא מופיעה בתמונה האמצעית: הורדת מכסים למדינה A תוריד את המחירים המקומיים של מוצרים ממדינה A לעומת מוצרים ממדינה B. הצריכה של הסחורה לא משתנה אולם מחיר הסחורה יורד ונוצרת ירידה במחירים. כתוצאה מכך נוצר שיווי משקל חדש (המצוין בנקודה  $E_1$ ), שבו היבוא ממדינה A יגדל (כפי שמצוין במעבר מ-A0 ל-A1) והיבוא ממדינה B קטן בהתאמה (כפי שמצוין במעבר מ-B0 ל-B1).

**תופעת יצירת סחר** כפי שהיא מופיעה בתמונה הימנית: הורדה של מכסים על יבוא ממדינה A מורידה את המחיר המקומי של המוצרים ממדינה A. בתהליך זה קיים אפקט רווחה, המאפשר להשיג אותה כמות במחיר זול יותר (העקומה  $q_0$  זזה ובכך נוצרת העקומה  $q_1$ ). כתוצאה מתזוזת עקומת הכמות, ניתן לייבא סחורות ממדינה A (תזוזה מנקודה A1 ל-2A).

### תרשים 6: הסתת סחר ויצירת סחר



מקור: WTO, UNCTAD et al., 2010.

מצד המשק המקומי, הסתת הסחר היא ניטרלית. התופעה אינה משפיעה על הכמות המיובאת, אולם היא משנה את חלוקת היבוא בין הגורמים המייצאים לפי המחירים החדשים. הגידול ביבוא, כתוצאה מהורדת המכסים, מאוזן על ידי הפחתת היבוא מגורמי סחר אחרים. כלומר, השפעת הסחר על המשק המקומי היא רק ביצירת סחר. למדינות המייצאות, השפעות הסחר הן הסתת סחר ויצירת סחר. כפי שניתן לראות, יצואנית A זכתה לגידול בהסתת הסחר (מ-A0 ל-A1) וביצירת הסחר (מ-A1 ל-A2).

**השפעת הסחר על הכנסה ממכסים, עודף הצרכן ורווחה**

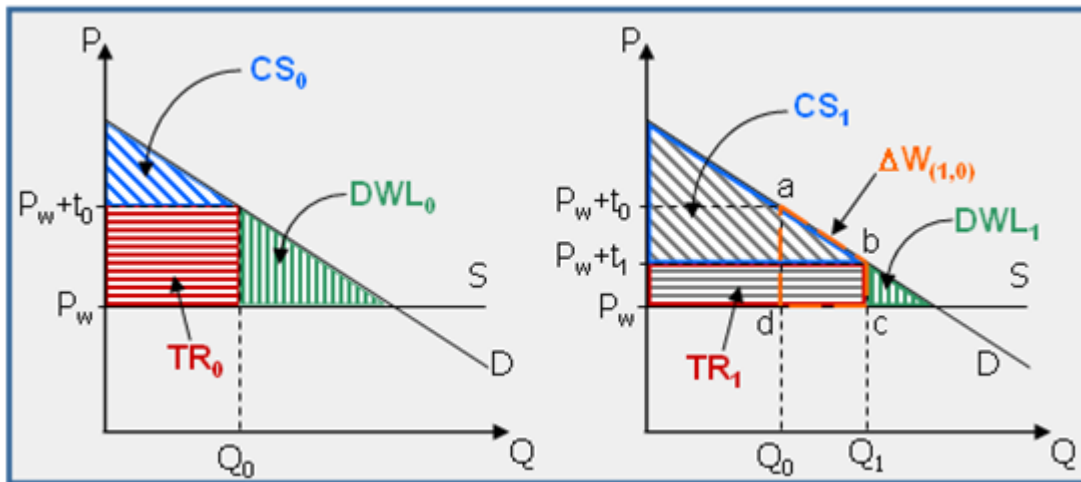
השינוי בהכנסה ממכסים על יבוא מחושב כך:

$$AXB-CXD$$

**מקרא:** A – מיסוי לפי ערך; B – ערך היבוא הסופי; C – המיסוי לפי הערך ההתחלתי; D – ערך היבוא ההתחלתי.

תרשים 7 ממחיש את הקשר שבין השינויים בהכנסה ממכסים, בעודף הצרכן וברווחה. התרשים מראה שוק למוצר מסוים על ידי עקומת היצע וביקוש (העקומות D ו-S, כאשר עקומת S היא אינסופית).

**תרשים 7: השפעה על הורדת מכסים**



מקור: WTO, UNCTAD et al., 2010.

התמונה השמאלית מתארת את מצב המוצא, שבו יש יבוא עם מכס (סימן  $t_0$ ), המחיר הוא מחיר עולמי  $P_w+t_0$ , והביקוש לכמות מסוימת מסומן על ידי  $Q_0$ .

• ההכנסות ממכסים במצב המוצא הן  $TR_0$  – הריבוע האדום, המחושב כך:  $Q_0 \times t_0$ .

- עודף הצרכן במצב המוצא הוא  $CS_0$  – המשולש הכחול, הממחיש את מוכנות הצרכן לשלם ואת הכמות שהוא משלם בפועל.
- ההפסד מאבדן הרווחה של הצרכן מתואר כ- $DWL_0$  – המשולש הירוק, המייצג את הפסדי הכלכלה במושגי רווחה של יבוא במכס  $t_0$  על מוצר מיובא.

התמונה הימנית מתארת את השפעת הורדת המכסים מ- $t_0$  ל- $t_1$ . מכיוון שהמחיר ( $P_w+t_1$ ) נמוך יותר יחסית למצב המוצא, הביקוש ליבוא גדל מ- $Q_0$  ל- $Q_1$ . השפעה על שאר הנתונים היא זו:



- הכנסה ממכסים לאחר השינוי – מיוצג על ידי המרובע  $TR_1$ , ששווה ל- $Q_1 X_{t1}$ . לא ידוע אם ההכנסה גדלה, שכן היא תלויה בגמישות הביקוש.
  - עודף הצרכן – מיוצג על ידי המשולש  $CS_1$ , המערכת איננה מחשבת את הנתון הזה.
  - ההפסד מאבדן הרווחה של הצרכן – מיוצג על ידי המשולש  $DWL_1$ , המייצג את מה שהכלכלה עדיין מפסידה במונחי רווחה, כיוון שיש עדיין הגנה על ידי מכסים.
  - שינוי ברווחה – מיוצג על ידי האזור שבין הנקודות  $a-b-c-d$  ( $DW$ ), המייצג את הרווח לכלכלה כתוצאה מהורדת מכסים מ- $t_0$  ל- $t_1$  (הורדה מהפסד על רווחת הצרכן). הרווח מורכב מ:
    - גידול בהכנסות מהמכסים עקב גידול היבוא:  $(Q_1 - Q_0) X_{t1}$
    - עודף הצרכן הנוסף מהגידול ביבוא:  $W_{0.5} X_{(t_0 - t_1)} X_{(Q_1 - Q_0)}$
 חשוב לציין שהשינוי בהכנסות ממכסים נעשה בשני אופנים:
  - הפסד בהכנסה ממכס, המתורגם מההעברה מהמדינה לצרכנים:  $Q_0 X_{(t_0 - t_1)}$ .
  - רווח בהכנסה מגידול ביבוא, המגדיל את המסים, ובגודל:  $X_{t1} (Q_1 - Q_0)$ .
- המערכת מדמה את ההשלכות של הורדת מכסים, והיא אחד הכלים שייעשה בהם שימוש כדי לבדוק אם ישראל צריכה לשאוף להסכם אס"ח עם גוש עתידי של דרום מזרח אסיה והפסיפיק. המחקר מציג ארבעה תרחישים שבהם תתקיים ליברליזציה של השווקים והורדת מכסים. התרחישים שיוצגו הם אלה:
- ליברליזציה של מדינות EAFTA ביניהן, וכיצד יושפע היצוא כתוצאה ממהלך זה.
  - ליברליזציה אל מול גוש EAFTA המכיל את מדינות ASEAN, סין, יפן וקוריאה הדרומית.
  - ליברליזציה של מדינות CEPEA ביניהן, וכיצד יושפע היצוא כתוצאה ממהלך זה.
  - ליברליזציה מול גוש CEPEA המכיל את מדינות ASEAN, סין, יפן וקוריאה הדרומית.
- המודל מסתמך על נתוני הסחר בין ישראל לבין מדינות היעד. הנתונים – משנת 2009 – הם הנתונים העדכניים ביותר הנמצאים במסד הנתונים של התוכנה.

## 5. תוצאות המודלים

### 5.1 תוצאות מודל הגרביטציה

טבלה 9: תוצאות מודל הגרביטציה

	כל מדינות המדגם	האיחוד האירופי	מדינות מזרח אסיה והפסיפיק
Log (GDP)	1.61** (0.2)	0.8** (0.13)	2.61** (0.36)
Log(Distance)	-1.70** (0.37)	-0.75* (-1.69)	2.56 (2.4)
Observations	50	27	16

\* רמת מובהקות 1%, בסוגריים – סטיית התקן.  
\*\* רמת מובהקות 10%, בסוגריים – סטיית התקן.

לאחר שהורצה גרסיה על פי מודל הגרביטציה מול כל מדינות המדגם ומול מדינות האיחוד האירופי ומדינות מזרח אסיה, נוכחנו לגלות שמול מדינות אירופה יש חשיבות הן למרחק והן לגודל הכלכלה, ואילו מול מדינות מזרח אסיה והפסיפיק יש חשיבות אך ורק למסה הכלכלית של שותפת הסחר.

מתוצאות הרגרסיה של כלל המדגם ניתן לציין שני דברים מרכזיים: ראשית, לפי מודל הגרביטציה, כאשר שותפת הסחר גדלה באחוז הסחר מושפע ב-1.6%. שנית, ככל שהמרחק בין ישראל ובין שותפת הסחר גדל, נפח המסחר יקטן ב-1.7%. לפיכך למרחק ולמסה הכלכלית של המדינה יש תפקיד חשוב בכל הקשור לקביעת היקפי המסחר.

כפי שמצוין בטבלה 9 לעיל, מול מדינות האיחוד האירופי כל שינוי באחוז בודד בגודל הכלכלי של שותפת הסחר ישפיע על הסחר ב-0.8%. כמו כן, כאשר המרחק יגדל בין שתי שותפות הסחר, הסחר יושפע בירידה של 0.75%.

הסחר עם מדינות מזרח אסיה והפסיפיק מושפע יותר מגודל כלכלת שותפת הסחר. כאשר יש גידול באחוז בגודל הכלכלה, הסחר עם שותפת הסחר יגדל ב-2.61%. לעומת זאת אין קשר מובהק בין המרחק לבין המסחר של ישראל עם מדינות מזרח אסיה והפסיפיק.

לשימוש במודל הגרביטציה יש כמה בעיות מתודולוגיות: ראשית, הוא איננו עונה על הפרדוקס שלפיו כאשר יש עושר כלכלי היצוא של המדינה קטן מהיבוא (Leontief, 1953), מכיוון שהוא נסמך על ההנחות של מודל הקשר-אולין (Heckscher-Ohlin-Vanek Model), המסתמך על הטענה שיתרון יחסי נובע מעושר של מדינה לעומת מדינה אחרת (Heckscher & Ohlin, 1991). על כן, על מנת להתגבר על הפרדוקס, הוכנסו למשוואה גורמים נוספים. הוספת גורמים לנוסחאות המתבססות על הנחות שונות, גרמה לשונות בתוצאות. יש לציין שמחקר זה אינו מתיימרת לקבוע איזה מודל הוא הנכון.

שנית, בבדיקה של מציאות הסחר בין כלכלות – מודל הגרביטציה לא חזה הקשרי סחר באופן מדויק. דוגמה לכך נמצאת במאמר הבודק את הסחר של ארצות הברית (Leontief, 1953). מחקר נוסף הניח שיתרון יחסי איננו חוזה את היחסים על פי מודל הגרביטציה. החוקרים הראו שמודל הגרביטציה כן מראה שמדינות בעלות רמת הכנסה דומה סוחרות ביניהן יותר (Helpman & Krugman, 1985). נימוק זה מטיל ספק במודל הגרביטציה ובתאוריה שעליה מסתמך המודל. שלישית, המודל מסתמך על גודל כלכלי ולא על התמחות בתחום מסוים. ביקורת זאת חשובה כאשר מסתמכים על המודל כדי להמליץ על מדיניות בנושא קידום יצוא, כפי שהמחקר שואף לעשות. לקובעי מדיניות הסחר חשוב לא רק עם אילו מדינות ישראל תסחר יותר, חשוב להם לדעת על אילו ענפי תעשייה ומוצרים יש לבצע הורדת מכסים ועל אילו להגן. כיוון שישנן מספר רב של משוואות גרביטציה נוספות, שהתפתחו ממודל הגרביטציה הבסיסי, ובספרות האקדמית עדיין אין הסכמה על הגורמים, יש לשקול שימוש במודל בנוסף לבחינת מדיניות סחר החוץ של ישראל. לכל מודל כלכלי יש מגבלות, ואין ביכולתו של מודל כלכלי אחד, כזה או אחר, להעריך את המציאות המורכבת בין מספר משקים. שימוש בשני מודלים להערכת כדאיות כינונו של הסכם סחר יגדיל את יכולתם של קובעי המדיניות להעריך את השלכות הורדת המכסים.

## 5.2 תוצאות מודל WITS

היצוא הישראלי יקטן בעקבות הקמת גוש הסחר EAFTA (ראו טבלה 10 להלן). תחת תרחיש EAFTA ובלי שישראל תחתום על הסכם אס"ח עם הגוש, צפויים הדברים האלה:

1. היצוא למדינות EAFTA יקטן ב-0.8% בחישוב שנתי, כ-32 מיליון דולר.
2. המדינה שאליה יקטן היצוא במיוחד תהיה סין (היצוא אליה יקטן ב-11.5 מיליון דולר בחישוב שנתי), ולאחר מכן קוריאה הדרומית (היצוא אליה יקטן ב-9.5 מיליון דולר בחישוב שנתי). אם מתייחסים אל עשר מדינות ASEAN כאל ישות כלכלית אחת, היצוא אליהן יקטן ב-10 מיליון דולר בחישוב שנתי.
3. מכאן שהיצוא יקטן באופן זניח, כיוון שכבר כיום הסחר לאזור מדינות אסיה והפסיפיק הוא בהיקף של כ-4 מיליארד דולר.
4. סין תמשיך להוות 37% מהיצוא הישראלי אל מדינות EAFTA.

טבלה 10: השפעות תרחיש EAFTA על היצוא הישראלי למדינות החברות

שינויים ביצוא בתרחיש EAFTA

שנת מחזור אחר	שנת מחזור לפני	שינוי בייצוא	שינוי בייצוא באלפי דולר אמריקני	ייצוא אחר הסכם באלפי דולר אמריקני	ייצוא לפני הסכם באלפי דולר אמריקני	שנת מחזור
0.0%	0.0%	-5.3%	-1	22	23	בורנאי
0.3%	0.0%	-9.0%	-11	112	123	קמבודיה
37.0%	37.0%	-0.8%	-11,594	1,472,976	1,484,569	סין
0.3%	0.3%	-2.3%	-319	13,318	13,637	אינדונזיה
19.0%	18.9%	-0.1%	-491	757,643	758,134	יפן
16.7%	16.8%	-1.4%	-9,640	667,042	676,682	קוריאה
0.0%	0.0%	-5.4%	-59	1,036	1,095	לאוס
0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0	מלזיה
0.0%	0.0%	-0.8%	-10	1,286	1,296	מיאנמר
3.6%	3.7%	-1.4%	-2,042	144,952	146,994	הפיליפינים
14.0%	13.9%	0.0%	0	557,112	557,112	סינגפור
7.6%	7.7%	-2.2%	-6,857	303,256	310,112	תאילנד
1.7%	1.7%	-1.2%	-792	66,948	67,740	וייטנאם
100.0%	100.0%	-0.8%	-31,814	3,985,704	4,017,518	EAFTA
27.3%	27.3%	-0.9%	-10,090	1,088,043	1,098,133	ASEAN

## תרחיש: ישראל מקיימת הסכם אס"ח עם EAFTA

אם ייחתם הסכם אס"ח מול EAFTA, היצוא אל מול המדינות יגדל (ראו טבלה 11 להלן):

1. המדינה שהיצוא אליה יגדל במיוחד תהיה סין, גידול של כ-206 מיליון דולר בחישוב שנתי, כלומר גידול של כ-14%.
2. חלקה של סין כיעד יצוא בין מדינות EAFTA יגדל מ-37% לכ-39.5%.
3. חלקה של יפן כיעד יצוא בין מדינות EAFTA יקטן מכ-18.9% לכ-17.9%, אף שיהיה גידול ביצוא אליה בהיקף של 9 מיליון דולר בחישוב שנתי.
4. סין תהיה היבואנית הראשונה בגודלה של סחורות ישראליות בין מדינות EAFTA, כ-1.7 מיליארד דולר.
5. מדינות נוספות ב-EAFTA שהיצוא אליהן יגדל מאוד הן קוריאה ותאילנד. היצוא למדינות אלה יסתכם בכ-32 מיליון דולר לקוריאה, ו-19 מיליון דולר לתאילנד. בחישוב שנתי זהו גידול של כ-4.7% ו-6.4% בהתאמה.
6. ארגון ASEAN יהיה היבואן השני בגודלו של סחורות ישראליות, כ-1.1 מיליארד דולר. היצוא אל מדינות ASEAN יגדל בכ-30 מיליון דולר בחישוב שנתי, גידול של כ-2.5%. חלקו של היצוא הישראלי אל הארגון ירד באחוז מכלל היצוא הישראלי לאזור דרום מזרח אסיה והפסיפיק.

### טבלה 11: שינויים ביצוא בתרחיש EAFTA תחת הסכם אס"ח

#### שינויים ביצוא בתרחיש EAFTA תחת הסכם אס"ח

שנת תחילת היצוא	נתח מהיצוא לפני	שינוי בייצוא	שינוי בייצוא באלפי דולר אמריקני	ייצוא אחר הסכם באלפי דולר אמריקני	ייצוא לפני הסכם באלפי דולר אמריקני	שנת סיום היצוא
ברוניי	0.0%	4.9%	1	24	23	
קמבודיה	0.0%	23.2%	29	152	123	
סין	39.4%	37.0%	13.9%	206,552	1,691,121	1,484,569
אינדונזיה	0.4%	0.3%	12.7%	1,728	15,365	13,637
יפן	17.9%	18.9%	1.2%	9,156	767,290	758,134
קוריאה	16.5%	16.8%	4.7%	32,028	708,711	676,682
לאוס	0.0%	8.4%	92	1,187	1,095	
מלזיה	0.0%	0.0%	0	0	0	

טבלה 11: שינויים ביצוא בתרחיש EAFTA תחת הסכם אס"ח (המשך)

שינויים ביצוא בתרחיש EAFTA תחת הסכם אס"ח

שנת היצוא אחרי	נתח מהיצוא לפני	שינוי בייצוא	שינוי בייצוא באלפי דולר אמריקני	ייצוא אחרי הסכם באלפי דולר אמריקני	ייצוא לפני הסכם באלפי דולר אמריקני	שנת סחר
0.0%	0.0%	1.6%	21	1,317	1,296	מיאנמר
3.6%	3.7%	4.1%	6,020	153,014	146,994	הפיליפינים
13.0%	13.9%	0.0%	0	557,112	557,112	סינגפור
7.7%	7.7%	6.4%	19,903	330,015	310,112	תאילנד
1.6%	1.7%	3.5%	2,342	70,083	67,740	וייטנאם
100.0%	100.0%	6.9%	277,872	4,295,390	4,017,518	EAFTA
26.3%	27.3%	2.7%	30,136	1,128,269	1,098,133	ASEAN

היבוא הישראלי יגדל בעקבות חתימת הסכם אס"ח עם גוש הסחר בתהליך EAFTA (ראו טבלה 12 להלן):

1. היבוא ממדינות EAFTA יגדל בכ-600 מיליון דולר, גידול של 8.7%.
2. סין תהיה היצואנית הראשונה בגודלה לישראל בין מדינות EAFTA, כ-3.9 מיליארד דולר. היבוא ממנה יגדל ב-435 מיליון דולר, גידול של כ-12.4%.
3. חלקה של סין כיעד יבוא ממדינות EAFTA יגדל מ-50.2% לכ-51.9%.
4. יפן תהיה היצואנית השנייה בגודלה לישראל בין מדינות EAFTA, כ-1.6 מיליארד דולר. היבוא ממנה יגדל בכ-82 מיליון דולר, גידול של כ-5.4%.
5. ארגון ASEAN יהיה היצואן השלישי לישראל בין מדינות EAFTA, כ-1.1 מיליארד דולר. היבוא ממנו יגדל בכ-44.5 מיליון דולר, גידול של 4.2%.
6. מדינות נוספות שהיבוא מהן יגדל מאוד הן קוריאה ותאילנד. היבוא מהן יסתכם בכ-44 מיליון דולר מקוריאה ו-22 מיליון דולר מתאילנד, גידול של כ-5.3% ו-6.8% בהתאמה.

טבלה 12: שינויים ביבוא בתרחיש EAFTA תחת הסכם אס"ח

שינויים ביבוא בתרחיש EAFTA תחת הסכם אס"ח

שנת מהיבוא אחרי	נתח מהייבוא לפני	שינוי ביבוא	שינוי ביבוא באלפי דולר אמריקני	יבוא אחרי הסכם באלפי דולר אמריקני	יבוא לפני הסכם באלפי דולר אמריקני	שותפת סחר
0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0	ברוניי
0.0%	0.0%	18.1%	329	2,145	1,816	קמבודיה
51.9%	50.2%	12.4%	426,285	3,863,231	3,436,946	סין
1.0%	1.0%	5.9%	4,195	74,876	70,681	אינדונזיה
21.5%	22.1%	5.4%	82,273	1,597,398	1,515,125	יפן
11.9%	12.3%	5.3%	44,313	888,112	843,799	קוריאה
0.0%	0.0%	4.5%	0	4	4	לאוס
0.7%	0.7%	3.2%	1,548	49,894	48,346	מלזיה
0.0%	0.0%	17.2%	37	255	218	מיאנמר
0.9%	1.0%	2.2%	1,467	68,313	66,846	הפיליפינים
6.7%	7.2%	1.5%	7,217	502,388	495,171	סינגפור
4.7%	4.8%	6.8%	22,105	349,070	326,965	תאילנד
0.7%	0.6%	18.0%	7,563	49,493	41,930	וייטנאם
100.0%	100.0%	8.7%	597,332	7,445,179	6,847,847	EAFTA
14.7%	15.4%	4.2%	44,461	1,096,438	1,051,977	ASEAN

המשק הישראלי יחווה גידול ברווח ובעודף הצרכן (ראו טבלה 13 להלן):

1. הגידול בעודף הצרכן כתוצאה מחתימה על הסכם סחר מול מדינות EAFTA יהיה כ-13,000 אחוז.

2. הרווחה שהמשק המקומי יחווה תהיה בגובה של 29 מיליון דולר.

3. אבדן הכנסות המדינה עקב הורדת מכסים יסתכם בכ-620 מיליון דולר.

**טבלה 13: שינויים במשק הישראלי בתרחיש EAFTA תחת הסכם אס"ח**

**שינויים במשק הישראלי בתרחיש EAFTA תחת הסכם אס"ח**

שינוי בהכנסות ממכסים באלפי דולר אמריקני		עודף הצרכן (באחוזים)	רווחה באלפי דולר אמריקני
ישראל	-621,735	13,174%	29,039

בתרחיש EAFTA תחת הסכם אס"ח, המשק הישראלי יהיה בעל גירעון של כ-3 מיליארד דולר, גידול של כ-200 מיליון דולר בגירעון (ראו טבלה 14 להלן):

1. חתימת הסכם אס"ח עם EAFTA תגדיל את הגירעון מול הגוש.
2. ניתן לראות שהרווח במאזני הסחר ירד מול רוב המדינות. למרות הגידול ביצוא, שיעור היבוא מגוש EAFTA יגדל באופן משמעותי.
3. המדינות שהגירעון מולן יגדל הן קמבודיה, סין, יפן, אינדונזיה, קוריאה, מלזיה, ותאילנד.
4. מדינות שהעודף מולן ירד הן סינגפור, וייטנאם, ASEAN ומיאנמר.
5. מדינות שהעודף מולן יעלה הן ברוניי, לאוס והפיליפינים.
6. מאזן הסחר בעל הגירעון הגדול ביותר יהיה מול סין, כ-2.1 מיליארד דולר.
7. בעקבות חתימת הסכם אס"ח עם EAFTA, יגדלו הרווחים רק במאזן הסחר מול הפיליפינים, לאוס וברוניי.

**טבלה 14: מאזן סחר מול EAFTA לאחר הסכם אס"ח**

Trade Balance EAFTA								
שנת סחר	מאזן סחר	מאזן סחר ישן	יבוא לפני		ייצוא		שנת סחר	
			באלפי דולר אמריקני	באלפי דולר אמריקני	באלפי דולר אמריקני	באלפי דולר אמריקני		
ברוניי	23	24	0%	0	0	5%	24	
קמבודיה	123	152	18%	2,145	1,816	23%	123	
סין	1,484,569	1,691,121	12%	3,863,231	3,436,946	14%	1,691,121	



## טבלה 14: מאזן סחר מול EAF TA לאחר הסכם אס"ח (המשך)

Trade Balance EAF TA								
מאזן סחר חדש	מאזן סחר ישן	שינוי ביבוא	יבוא אחר באלפי דולר אמריקני	יבוא לפני באלפי דולר אמריקני	שינוי ביצוא	ייצוא אחר באלפי דולר אמריקני	יצוא לפני באלפי דולר אמריקני	שותפת סחר
0	0							אינדונזיה
-59,510	-57,044	6%	74,876	70,681	13%	15,365	13,637	יפן
-830,108	-756,991	5%	1,597,398	1,515,125	1%	767,290	758,134	קוריאה
-179,402	-167,117	5%	888,112	843,799	5%	708,711	676,682	לאוס
1,183	1,091	4%	4	4	8%	1,187	1,095	מלזיה
-49,894	-48,346	3%	49,894	48,346	0%	0	0	מיאנמר
1,061	1,078	17%	255	218	2%	1,317	1,296	הפיליפינים
0	0							סינגפור
84,701	80,148	2%	68,313	66,846	4%	153,014	146,994	תאילנד
54,725	61,941	1%	502,388	495,171	0%	557,112	557,112	ווייטנאם
-19,055	-16,853	7%	349,070	326,965	6%	330,015	310,112	ברוניי
20,590	25,810	18%	49,493	41,930	3%	70,083	67,740	קמבודיה
-3,149,789	-2,830,329	4%	7,445,179	6,847,847	7%	4,295,390	4,017,518	EAF TA
31,831	46,156	9%	1,096,438	1,051,977	3%	1,128,269	1,098,133	ASEAN

## 5.2.1 תרחיש CEPEA

בעקבות תהליך CEPEA יחווה היצוא הישראלי הפסדים (ראו טבלה 15 להלן):

1. היצוא למדינות האזור יקטן ב-0.8%, כ-54 מיליון דולר בחישוב שנתי.

2. המדינה שאליה יקטן היצוא במיוחד תהיה הודו, כ-17 מיליון דולר בחישוב שנתי, ולאחר מכן סין, כ-12 מיליון דולר בחישוב שנתי.

3. היצוא יקטן אמנם, אך באופן זניח, כיוון שכבר היום הסחר למדינות גוש CEPEA הוא בהיקף של כ-7 מיליארד דולר.

4. הודו תמשיך להוות יעד יצוא מרכזי בגוש. היצוא אליה יהיה 34.2% מהיצוא הישראלי אל מדינות CEPEA.

טבלה 15: שינויים ביצוא בתרחיש CEPEA

שינויים ביצוא בתרחיש CEPEA

שנת מהיצוא אחרי	נתח מהיצוא לפני	שינוי בייצוא	שינוי ביצוא באלפי דולר אמריקני	יצוא אחר הסכם באלפי דולר אמריקני	יצוא לפני הסכם באלפי דולר אמריקני	שנתפת סחר
6.1%	6.1%	-0.8%	-3,365	416,795	420,160	אוסטרליה
0.0%	0.0%	-5.4%	-1	22	23	ברוניי
0.0%	0.0%	-9.1%	-11	112	123	קמבודיה
21.7%	21.7%	-0.8%	-11,986	1,472,583	1,484,569	סין
34.2%	34.1%	-0.7%	-17,151	2,320,791	2,337,942	הודו
0.2%	0.2%	-2.5%	-344	13,293	13,637	אינדונזיה
11.2%	11.1%	-0.1%	-496	757,638	758,134	יפן
9.8%	9.9%	-1.5%	-10,043	666,640	676,682	קוריאה
0.0%	0.0%	-5.4%	-59	1,036	1,095	לאוס
0.0%	0.0%	0.0%	0	0	0	מלזיה
0.0%	0.0%	-0.8%	-10	1,286	1,296	מיאנמר
1.0%	1.0%	-0.8%	-548	70,691	71,239	ניו זילנד
2.1%	2.1%	-1.5%	-2,132	144,862	146,994	הפיליפינים
8.2%	8.1%	0.0%	0	557,112	557,112	סינגפור

טבלה 15: שינויים ביצוא בתרחיש CEPEA (המשך)						
שינויים ביצוא בתרחיש CEPEA						
שנתפת סחר	יצוא לפני הסכם באלפי דולר אמריקני	יצוא אחר הסכם באלפי דולר אמריקני	שינוי ביצוא באלפי דולר אמריקני	שינוי בייצוא	נתח מהיצוא לפני	נתח מהיצוא אחרי
תאילנד	310,112	303,034	-7,079	-2.3%	4.5%	4.5%
וייטנאם	67,740	66,910	-830	-1.2%	1.0%	1.0%
CEPEA	6,846,858	6,792,806	-54,053	-0.8%	100.0%	100.0%
ASEAN	1,098,133	1,087,668	-10,465	-1.0%	16.0%	16.0%

## 5.2.2 תרחיש CEPEA עם הסכם אס"ח

בעקבות חתימת הסכם אס"ח עם CEPEA יגדל היצוא הישראלי (ראו טבלה 16 להלן):

1. היצוא אל מדינות CEPEA יגדל ב-12%, גידול של כ-823 מיליון דולר.
2. המדינה שאליה יגדל היצוא במיוחד תהיה הודו, כ-530 מיליון דולר בחישוב שנתי, גידול של 22.6%.
3. חלקה של הודו כיעד יצוא בין מדינות CEPEA יגדל מ-34.1% ל-37.4%.
4. מדינה נוספת שהיצוא אליה יגדל באופן משמעותי היא סין. היצוא לסין יסתכם בכ-205 מיליון דולר בחישוב שנתי, גידול של כ-13.9%.
5. הודו תהיה היבואנית הגדולה ביותר של סחורות ישראליות ב-CEPEA, עם כ-2.9 מיליארד דולר, וסין תהיה במקום השני עם יבוא של כ-1.7 מיליארד דולר.
6. ארגון ASEAN יהיה היבואן השלישי בגודלו בין מדינות CEPEA. היצוא אליו יגדל בכ-1.1 מיליארד דולר, גידול של כ-2.7%.

טבלה 16: שינויים ביצוא בתרחיש CEPEA תחת הסכם אס"ח

שינויים ביצוא בתרחיש CEPEA תחת הסכם אס"ח

שנתפת סחר	יבוא לפני הסכם באלפי דולר אמריקני	יבוא אחרי הסכם באלפי דולר אמריקני	שינוי ביבוא באלפי דולר אמריקני	שינוי ביבוא	נתח מהיבוא לפני	נתח מהיבוא אחרי
אוסטרליה	420,160	435,504	15,344	3.7%	6.1%	5.7%
ברוניי	23	24	1	4.8%	0.0%	0.0%
קמבודיה	123	152	28	23.1%	0.0%	0.0%
סין	1,484,569	1,690,746	206,176	13.9%	21.7%	22.0%
הודו	2,337,942	2,866,237	528,295	22.6%	34.1%	37.4%
אינדונזיה	13,637	15,341	1,704	12.5%	0.2%	0.2%
יפן	758,134	767,285	9,151	1.2%	11.1%	10.0%
קוריאה	676,682	708,321	31,639	4.7%	9.9%	9.2%
לאוס	1,095	1,185	90	8.2%	0.0%	0.0%
מלזיה	0	0	0	0.0%	0.0%	0.0%
מיאנמר	1,296	1,317	21	1.6%	0.0%	0.0%
ניו זילנד	71,239	73,975	2,736	3.8%	1.0%	1.0%
הפיליפינים	146,994	152,928	5,934	4.0%	2.1%	2.0%
סינגפור	557,112	557,112	0	0.0%	8.1%	7.3%
תאילנד	310,112	329,823	19,711	6.4%	4.5%	4.3%
וייטנאם	67,740	70,045	2,305	3.4%	1.0%	0.9%
CEPEA	6,846,858	7,669,992	823,134	12.0%	100.0%	100.0%
ASEAN	1,098,133	1,127,926	29,793	2.7%	16.0%	14.7%

בעקבות חתימת הסכם אס"ח עם גוש הסחר בתהליך CEPEA, היבוא הישראלי יגדל (ראו טבלה 17 להלן):

1. היבוא ממדינות CEPEA יגדל בכ-625 מיליון דולר, גידול של 7.2%.
2. סין תהיה היצואנית הראשונה בגודלה לישראל, היבוא ממנה יגדל בכ-420 מיליון דולר, גידול של כ-10.9%.
3. חלקה של סין כיעד יבוא ממדינות CEPEA יגדל בכ-1.8%. לאחר הסכם האס"ח, היבוא יהיה 44.4% לעומת 42.6% מסך היבוא ממדינות CEPEA.
4. יפן תהיה היצואנית השנייה בגודלה ממדינות CEPEA, היבוא ממנה יגדל בכ-81 מיליון דולר, גידול של כ-5.1%.
5. הודו תהיה היצואנית השלישית בגודלה ממדינות CEPEA, היבוא ממנה יהיה בכ-1.1 מיליארד דולר, גידול של כ-2.6%.

טבלה 17: שינויים ביבוא בתרחיש CEPEA תחת הסכם אס"ח

שינויים ביבוא בתרחיש CEPEA תחת הסכם אס"ח						
שנתפת סחר	יבוא לפני הסכם באלפי דולר אמריקני	יבוא אחרי הסכם באלפי דולר אמריקני	שינוי ביבוא באלפי דולר אמריקני	שינוי ביבוא לפני	נתח מהייבוא לפני	נתח מהיבוא אחרי
אוסטרליה	92,085	96,707	4,622	4.8%	1.1%	1.1%
ברוניי	0	0	0	0.0%	0.0%	0.0%
קמבודיה	1,816	2,139	323	15.1%	0.0%	0.0%
סין	3,436,946	3,858,448	421,502	10.9%	42.6%	44.4%
הודו	1,115,508	1,145,375	29,867	2.6%	13.8%	13.2%
אינדונזיה	70,681	74,833	4,152	5.5%	0.9%	0.9%
יפן	1,515,125	1,596,557	81,432	5.1%	18.8%	18.4%
קוריאה	843,799	887,662	43,863	4.9%	10.5%	10.2%
לאוס	4	4	0	4.3%	0.0%	0.0%
מלזיה	48,346	49,884	1,538	3.1%	0.6%	0.6%
מיאנמר	218	255	37	14.6%	0.0%	0.0%

**טבלה 17: שינויים ביבוא בתרחיש CEPEA תחת הסכם אס"ח (המשך)**

<b>שינויים ביבוא בתרחיש CEPEA תחת הסכם אס"ח</b>						
שותפת סחר	יבוא לפני הסכם באלפי דולר אמריקני	יבוא אחר הסכם באלפי דולר אמריקני	שינוי ביבוא באלפי דולר אמריקני	שינוי ביבוא לפני	נתח מהייבוא לפני	נתח מהיבוא אחרי
ניו זילנד	9,799	10,458	659	6.3%	0.1%	0.1%
הפיליפינים	66,846	68,296	1,450	2.1%	0.8%	0.8%
סינגפור	495,171	502,326	7,155	1.4%	6.1%	5.8%
תאילנד	326,965	348,860	21,895	6.3%	4.1%	4.0%
וייטנאם	41,930	49,397	7,467	15.1%	0.5%	0.6%
CEPEA	8,065,239	8,691,201	625,962	7.2%	100.0%	100.0%
ASEAN	1,051,977	1,095,995	44,018	4.0%	13.0%	12.6%

המשק הישראלי יחווה גידול ברווח ובעודף הצרכן (ראו טבלה 18 להלן):

1. הגידול בעודף הצרכן כתוצאה מחתימה על הסכם סחר עם מדינות EAFTA יהיה כ-13,500%.
2. הרווחה שהמשק המקומי יחווה תהיה בגובה של 30 מיליון דולר.
3. אבדן ההכנסות המדינה עקב הורדת מכסים יסתכם בכ-660 מיליון שקלים.

**טבלה 18: שינויים במשק הישראלי בתרחיש CEPEA תחת הסכם אס"ח**

<b>שינויים במשק הישראלי בתרחיש CEPEA תחת הסכם אס"ח</b>			
ישראל	שינוי בהכנסות ממכסים באלפי דולר אמריקני	עודף הצרכן (באחוזים)	רווחה באלפי דולר אמריקני
-664,296	13,753%	30,220	

בתרחיש CEPEA תחת הסכם אס"ח, המשק הישראלי יהיה בעל גירעון של כמיליארד דולר, צמצום של 200 מיליון דולר בגירעון (ראו טבלה 19 להלן):

1. חתימת הסכם אס"ח מול CEPEA תקטין את הגירעון המסחרי מול גוש הסחר.

2. היצוא הגדול ביותר של סחורות ישראליות יהיה להודו, כ-2.8 מיליארד דולר. מאזן הסחר של ישראל מול הודו יהיה בעל הרווח הגדול ביותר, כ-1.7 מיליארד דולר, גידול של 500 מיליון דולר.
3. מאזן הסחר בעל הגירעון הגדול ביותר יהיה מול סין, כ-2 מיליארד דולר, גידול של 200 מיליון דולר בגירעון.
4. המדינות שמוכן יגדל הגירעון הן קמבודיה, סין, אינדונזיה, יפן, קוריאה מלזיה, ותאילנד.
5. המדינות שמוכן יקטן העודף במאזני הסחר הן מיאנמר, סינגפור וייטנאם וארגון ASEAN.
6. מדינות שמוכן יגדל העודף במאזני הסחר הן אוסטרליה, הודו, ניו זילנד הפיליפינים, לאוס וברוניי.

טבלה 19: מאזן סחר מול CEPEA לאחר אס"ח

Trade Balance CEPEA								
מאזן סחר חדש	מאזן סחר ישן	שינוי ביבוא	יבוא אחר באלפי דולר אמריקני	יבוא לפני באלפי דולר אמריקני	שינוי ביצוא	יצוא אחר באלפי דולר אמריקני	יצוא לפני באלפי דולר אמריקני	שותפת סחר
338,796	328,075	5%	96,707	92,085	4%	435,504	420,160	אוסטרליה
24	23	0%	0	0	5%	24	23	ברוניי
-1,987	-1,693	15%	2,139	1,816	23%	152	123	קמבודיה
-2,167,702	-1,952,377	11%	3,858,448	3,436,946	14%	1,690,746	1,484,569	סין
1,720,861	1,222,434	3%	1,145,375	1,115,508	23%	2,866,237	2,337,942	הודו
-59,492	-57,044	6%	74,833	70,681	12%	15,341	13,637	אינדונזיה
-829,272	-756,991	5%	1,596,557	1,515,125	1%	767,285	758,134	יפן
-179,341	-167,117	5%	887,662	843,799	5%	708,321	676,682	קוריאה
1,181	1,091	4%	4	4	8%	1,185	1,095	לאוס
-49,884	-48,346	3%	49,884	48,346	0%	0	0	מלזיה
1,061	1,078	15%	255	218	2%	1,317	1,296	מיאנמר
63,517	61,440	6%	10,458	9,799	4%	73,975	71,239	ניו זילנד
84,631	80,148	2%	68,296	66,846	4%	152,928	146,994	הפיליפינים

טבלה 19: מאזן סחר מול CEPEA לאחר אס"ח (המשך)

Trade Balance CEPEA								
מאזן סחר חדש	מאזן סחר ישן	שינוי ביבוא	יבוא אחרי		שינוי ביצוא	יצוא אחרי		שותפת סחר
			באלפי דולר אמריקני	יבוא לפני באלפי דולר אמריקני		באלפי דולר אמריקני	יצוא לפני באלפי דולר אמריקני	
54,787	61,941	1%	502,326	495,171	0%	557,112	557,112	סינגפור
-19,037	-16,853	6%	348,860	326,965	6%	329,823	310,112	תאילנד
20,648	25,810	15%	49,397	41,930	3%	70,045	67,740	וייטנאם
-1,021,209	-1,218,381	7%	8,691,201	8,065,239	12%	7,669,992	6,846,858	CEPEA
31,931	46,156	4%	1,095,995	1,051,977	3%	1,127,926	1,098,133	ASEAN

המדינות שהיצוא אליהם לא ישתנה הן מלזיה וסינגפור. ההסבר בנוגע למלזיה הוא חוסר רצונה של ממשלת מלזיה לספק נתונים על יבוא מישראל לארגון WTO. כיום אין קשרים מסחריים רשמיים בין ישראל למלזיה (Aiman, 2011). המחסור בנתונים משפיע על יכולת ההערכה של השינוי ביצוא מישראל למלזיה.

ההסבר לאי-גידול היצוא לסינגפור הוא שתעריפי המכס בסינגפור הם בגובה אפסי, ולכן ליברליזציה והורדת מכסים לא תגדיל את כמות היצוא. סינגפור נקטה מדיניות יבוא ליברלית המורכבת מכמה הגבלות הנוגעות לנושאי ביטחון, בריאות וסביבה. למעט שישה מוצרים, שעל היבוא שלהם מוטל מכס, שאר המכסים בסינגפור הם אפסיים, ולמעשה היבוא ממוסה במיסים עקיפים. המכס על מוצרים ממדינות המוגדרות כמדינות מעודפות עומד על תעריף אפסי (WTO, 2008).

היצוא והיבוא יהיו זניחים מול ברוניי, קמבודיה, לאוס ומיאנמר. ההסבר האפשרי ליצוא הזניח אל מדינות אלה הוא שהיצוא הישראלי מאופיין ברובו במוצרים טכנולוגיים, או לחלופין במוצרים שיש להם ביקוש בכלכלות מתועשות. מדינות אלה הן לא מתועשות (קמבודיה, לאוס ומיאנמר) או שבשוקיהן אין ביקוש גדול לסחורות שאותן ישראל מייצאת (ברוניי). כמו כן, ניתן לראות במודל הגרביטציה כי הסחר הבינלאומי למדינות האזור מושפע מגודל הכלכלות, ומכיוון שהכלכלות של ברוניי, קמבודיה, לאוס ומיאנמר הן קטנות, היצוא אליהן לא יגדל משמעותית.

תחת שני התרחישים, הגושים יהיו שותפי סחר מרכזיים במפת הסחר של ישראל. בתרחיש EFTA ועם הסכם אס"ח בין ישראל ובין הגוש האזורי, EFTA יהיה יעד היצוא השלישי של ישראל, אחרי האיחוד האירופי ו-NAFTA. כיעד יבוא יהיה גוש EFTA השני בגודלו, אחרי האיחוד האירופי.

בתרחיש CEPEA ועם הסכם אס"ח בין ישראל ובין הגוש האזורי, CEPEA יהיה יעד היצוא השני, אחרי NAFTA. בסך הכול, כשמשווים את הסחר ברמה הגושת, CEPEA יהיה שותף הסחר השלישי ביצוא, אחרי האיחוד האירופי ו-NAFTA, והשני ביבוא, אחרי האיחוד האירופי.



## 6. המלצות ומסקנות

אם ימומש אחד התרחישים של הקמת גוש הסחר בדרום מזרח אסיה והפסיפיק, הסחר של ישראל לא ייפגע. תחת תרחיש EAF TA על ישראל להימנע מסכם אס"ח, שיגדיל את גירעון הסחר של ישראל מול מדינות הגוש. אולם תחת תרחיש CEPEA, ישראל צריכה לחתור להסכם אס"ח, שיקטין את גירעון הסחר שלה מול האזור.

### שימוש בתוכנת WITS של המוסדות הכלכליים הבינלאומיים

נוסף על מודל הגרביטציה, שנעשה בו שימוש במבחני הכדאיות, יש להיעזר גם במודל WITS. מודל זה מאפשר למקבלי ההחלטות להעריך את ההשלכות של מהלך עתידי על הסחר של ישראל עם שותף סחר כלשהו, וגם להעריך את היתרון היחסי של המשק הישראלי מול המשק האחר ובכך לתרום למקסום היתרונות של התעשייה המקומית במסגרת הסכמי הסחר.

### ארגון ASEAN כחמת סחר וכשותף סחר בעל ערך

לארגון ASEAN יש חשיבות בדינמיקה של יחסי הסחר בין מדינות האזור. הוא בעל יכולת אדמיניסטרטיבית ופוליטית המאפשרת לו להיות גורם מפשר בין המדינות השונות ולרכז את מדיניות הסחר של האזור. ארגון ASEAN יהיה היבוא השלישי בגודלו באזור לסחורות ישראליות, ומאזן הסחר של ישראל עם הארגון יהיה בעודף אם יתקיים הסכם אס"ח עמו. אולם על ישראל למצוא מענה למדינות המוסלמיות באזור. מלזיה, אינדונזיה וברוניי הן שותפות מרכזיות בארגון ASEAN (שלושתן נמנות עם המדינות המקימות של הארגון). לארגון ASEAN צפוי תפקיד מכריע באינטגרציה הכלכלית של האזור, והתנגדותן של המדינות המוסלמיות בו עלולה להקשות על ישראל.

אם ישראל תבחר שלא לחתום הסכם אס"ח עם גוש הסחר שיתווה (EAF TA או CEPEA), המדינות בעלות הפוטנציאל לפתוח מולן משא ומתן להסכמי אס"ח הן הודו, אוסטרליה, ניו זילנד והפיליפינים. מאזן הסחר מול מדינות אלה, לאחר תהליך האינטגרציה, מסתכם בעודף לטובת ישראל וצפוי גידול ברווחים לאחר חתימת הסכם הסחר.

### הסכמי הסחר יגבירו את התלות של ישראל ביבוא מסין

ההסכמים יגבירו את היבוא מסין ב-12% בתרחיש EAF TA, וב-11% בתרחיש CEPEA. אף שהגידול ביצוא בתרחישים EAF TA ו-CEPEA יסתכם ב-200 מיליון דולר, היבוא יהיה גדול מהיצוא פי שניים. בתהליך EAF TA היבוא מסין יהיה 450 מיליון דולר, ובתרחיש CEPEA היבוא יהיה 420 מיליון דולר. אם ישראל תחתור להסכם אס"ח מול סין, היא תחווה גידול בגירעון מולה.

יש לבדוק את הנושאים הבאים: 1. כללי מקור; 2. סחר בשירותים; 3. השקעות; 4. תקינה; 5. מעבר אנשים. נושאים אלו ישפיעו רבות על הסחר עם מדינות דרום מזרח אסיה והפסיפיק.

## נספח: מערכת ההסכמים של מדינות מזרח אסיה והפסיפיק

כדי להעריך את טיבו של הסכם עתידי בין מדינות מזרח אסיה והפסיפיק, יש לסקור תחילה את המצב הקיים היום. המערכת ההסכמית באזור זה סבוכה, ויש מספר רב של הסכמים בין המדינות. נכון לשנת 2010 המערכת ההסכמית היא זו:

### ASEAN

- עשר מדינות ASEAN<sup>22</sup> הקימו את גוש הסחר ASEAN Free Trade Area.
- ארגון ASEAN וסין חתמו על הסכם אס"ח החל על סחורות בשנת 2002; בשנת 2007 נחתם הסכם כזה בתחום השירותים, ובשנת 2009 בתחום השקעות. ההסכמים נכנסו לתוקף בשנת 2010.
- בשנת 2006 נחתם הסכם אס"ח החל על סחורות בין ASEAN וקוריאה הדרומית. בשנים 2007 ו-2009 נחתמו הסכמי אס"ח בתחומי השירותים וההשקעות.
- בשנת 2008 נוסדה שותפות כלכלית מקיפה בין ASEAN ויפן, הכוללת סחר בסחורות ועבודה משותפת על קניין רוחני, חקלאות, ייעור ודגה; השותפות קובעת שיחל משא ומתן על ליברליזציה של הסחר בשירותים ובהשקעות.
- בשנת 2009 נחתם הסכם אס"ח בין ASEAN לבין המערך הכלכלי של אוסטרליה וניו זילנד; ההסכם חל על סחר בסחורות ושירותים, השקעות, מעבר זמני של עובדים, סחר אלקטרוני, קניין רוחני, שיתוף פעולה כלכלי ומדיניות של תחרותיות.
- בשנת 2010 חתמו ASEAN והודו על הסכם אס"ח החל על סחורות, וכעת מתנהל דיון על הסכם דומה בתחום השירותים.
- המדינות החברות בארגון ASEAN הן בעלות הסכמי סחר עצמאיים עם מדינות מתוך הארגון ועם מדינות מחוץ לארגון. מחקר זה רואה את מדינות ארגון ASEAN כמקשה אחת, ואין בו עיסוק במבנה הארגון ובהסכם הסחר האזורי בין השותפות בו.

### אוסטרליה וניו זילנד

- בשנת 1983 הקימו אוסטרליה וניו זילנד מערך של יחסי כלכלה קרובים (Closer Economic Relations), הכולל בין היתר שיתוף פעולה רגולטורי, מתן רישיונות עבודה והכרה במתן רישיונות למוצרים המצריכים רישוי.
- בשנת 2009 נחתם הסכם אס"ח בין ASEAN לבין המערך הכלכלי של אוסטרליה וניו זילנד; ההסכם חל על סחר בסחורות ושירותים, השקעות, מעבר זמני של עובדים, סחר אלקטרוני, קניין רוחני, שיתוף פעולה כלכלי ומדיניות של תחרותיות.
- ניו זילנד חתמה עם סין הסכם אס"ח הכולל מסחר בסחורות, השקעות, שירותים ומעבר זמני של עובדים.

<sup>22</sup> מדינות ארגון ASEAN: תאילנד, וייטנאם, סינגפור, ברוניי, הפיליפינים, מלזיה, אינדונזיה, מיאנמר, לאוס וקמבודיה.

- אוסטרליה וסין מנהלות משא ומתן לחתימת הסכם אס"ח.
- אוסטרליה ויפן מנהלות משא ומתן לחתימת הסכם אס"ח.
- ניו זילנד ויפן עורכות דוח כדאיות לבחינת הסכם אס"ח.
- אוסטרליה והודו עורכות דוח כדאיות לבחינת הסכם אס"ח.
- ניו זילנד והודו עורכות דוח כדאיות לבחינת הסכם אס"ח.
- אוסטרליה וקוריאה הדרומית מנהלות משא ומתן לחתימת הסכם אס"ח.
- ניו זילנד וקוריאה הדרומית מנהלות משא ומתן לחתימת הסכם אס"ח.

#### קוריאה הדרומית

- בשנת 2010 הוקם מערך של יחסי כלכלה קרובים עם הודו, הכולל סחר בסחורות ושירותים, השקעות ומעבר זמני של עובדים.
- מתקיים משא ומתן בילטרלי עם סין לקראת חתימת הסכם אס"ח.
- מתקיים משא ומתן עם יפן על הסכם אס"ח.
- בשנת 2006 נחתם הסכם אס"ח החל על סחורות בין ASEAN וקוריאה הדרומית. בשנים 2007 ו-2009 נחתמו הסכמי אס"ח בתחומי השירותים וההשקעות.
- אוסטרליה וקוריאה הדרומית מנהלות משא ומתן לחתימת הסכם אס"ח.
- ניו זילנד וקוריאה הדרומית מנהלות משא ומתן לחתימת הסכם אס"ח.

#### סין

- סקר כדאיות לגבי הסכם אס"ח בין סין לבין הודו הוגדר ככדאי, וכעת עוברים לשלב של משא ומתן לחתימת הסכם אס"ח.
- ארגון ASEAN וסין חתמו על הסכם אס"ח החל על סחורות בשנת 2002; בשנת 2007 נחתם הסכם כזה בתחום השירותים, ובשנת 2009 בתחום השקעות. ההסכמים נכנסו לתוקף בשנת 2010.
- ניו זילנד חתמה עם סין הסכם אס"ח הכולל מסחר בסחורות, השקעות, שירותים ומעבר זמני של עובדים.
- אוסטרליה וסין מנהלות משא ומתן לחתימת הסכם אס"ח.
- מתקיים משא ומתן בילטרלי עם סין לקראת חתימת הסכם אס"ח.

#### יפן

- בשנת 2011 חתמה יפן על הסכם אס"ח עם הודו.
- אוסטרליה ויפן מנהלות משא ומתן לחתימת הסכם אס"ח.
- ניו זילנד ויפן עורכות דוח כדאיות לבחינת הסכם אס"ח.

- בשנת 2008 נוסדה שותפות כלכלית מקיפה בין ASEAN ויפן, הכוללת סחר בסחורות ועבודה משותפת על קניין רוחני, חקלאות, ייעור ודגה; השותפות קובעת שיחל משא ומתן על ליברליזציה של הסחר בשירותים ובהשקעות.
- מתקיים משא ומתן עם יפן על הסכם אס"ח.

#### סין, יפן וקוריאה הדרומית

מדינות אלו בוחנות הסכם מולטיטלרלי ביניהן.

#### הודו

- בשנת 2011 חתמה יפן על הסכם אס"ח עם הודו.
- בשנת 2010 חתמו ASEAN והודו על הסכם אס"ח החל על סחורות, וכעת מתנהל דיון על הסכם דומה בתחום השירותים.
- אוסטרליה והודו עורכות דוח כדאיות לבחינת הסכם אס"ח.
- ניו זילנד והודו עורכות דוח כדאיות לבחינת הסכם אס"ח.
- בשנת 2010 הוקם מערך של יחסי כלכלה קרובים עם קוריאה, הכולל סחר בסחורות ושירותים, השקעות ומעבר זמני של עובדים.

## הסכמי הסחר של ארגון ASEAN עם מדינות האזור

### הסכם אזור סחר חופשי ASEAN-סין

ההסכם (ASEAN and China 2010) נכנס לתוקף ב-1 בינואר 2010. סין היא שותפת הסחר השלישית בגודלה של ארגון ASEAN, אחרי יפן והאיחוד האירופי. הסכם אס"ח זה יוצר שוק של 1.9 מיליארד נפש – הסכם אס"ח הגדול ביותר בעולם במונחים אלו. ההסכם מחולק לשלושה חלקים, סחר בסחורות, סחר בשירותים והסכם השקעות.

- **סחר בסחורות** – ההסכם לסחר בסחורות נחתם בנובמבר 2004 בלאוס. במסגרת ההסכם הוחלט על הורדת מכסים בשני מסלולים: המסלול הרגיל (Normal Track) והמסלול הרגיש (Sensitive Track). ההסכם אינו מאפשר הוצאה של מוצרים מן המסגרת ההסכמית.
- **המסלול הרגיל** – כמעט כל המכסים הוסרו בקטגוריה הזאת על ידי המדינות החזקות של ארגון ASEAN (להלן ASEAN-6)<sup>23</sup> וסין החל בינואר 2010. שאר המכסים על מוצרים שונים הוסרו עד ינואר 2012. לשאר המדינות החברות (קמבודיה, לאוס, מיאנמר ווייטנאם) הסרת המכסים תושלם עד ינואר 2015, למעט מוצרים מוגדרים שהסרת המכסים עבורם תושלם בשנת 2018.
- **המסלול הרגיש** – מוצרים במסלול הזה ייבחנו באופן פרטני. הורדת המכסים למוצרים פחות רגישים תיעשה במספר פעימות: בפעם הראשונה יורד המכס ב-20%, בפעם השנייה בין 0% ל-5%. למוצרים רגישים יותר יורד המכס ללא יותר מ-50%.

<sup>23</sup> ASEAN-6 הוא שם כולל למדינות החזקות של ארגון ASEAN: ברוניי, אינדונזיה, מלזיה, הפיליפינים, סינגפור ותאילנד.

- **חוקי מקור** – חוקי המקור עומדים על כ-40% מערך המוצר, עם מספר מוגבל של מוצרים הנתונים לחוקים ספציפיים.
  - **סחר בשירותים** – ההסכם לסחר בשירותים נחתם בפיליפינים בשנת 2007. ההסכם בשירותים הוא רחב יותר מהסכם GATS שנתחם בארגון WTO, עקב התחייבויותיהם של הצדדים לעמוד ביעדים מחמירים יותר.
  - **הסכם השקעות** – הסכם השקעות נחתם בתאילנד בשנת 2009. ההסכם כולל מנגנוני הגנה שמספקים יחס שווה ולא מפלה למשקיעים, ומונע הלאמה של השקעות ופיצוי במקרה כזה. ההסכם גם קובע מנגנון ליישוב סכסוכים ומאפשר העברה של רווח מהשקעה ממדינה למדינה באופן חופשי.
- סין הציעה ל-ASEAN כבר בשנת 2000 לחתום על הסכם אס"ח, שיסדיר את הסחר בין המדינות, ימנע חששות וימשוך השקעות לאזור. מדינות ASEAN החלו לראות בסין שותפה מרכזית ויעד ליצוא המקומי, ואילו סין הציעה למדינות CMLV גמישות בלוח הזמנים לביצוע הורדת מכסים. בתמורה, מדינות ASEAN הכירו בכלכלת סין ככלכלת שוק חופשי. המדינות החליטו לעבוד לפי כללי ארגון הסחר העולמי (WTO) להקלה בחסמי מכסים, חסמים טכניים וסובסידיות.

## הסכם אזור סחר חופשי ASEAN-יפן

הסכם זה (ASEAN and Japan 2010) נחתם באפריל 2008 ונכנס לתוקף בדצמבר 2008. ההסכם מקיף וכולל סחר בסחורות, שירותים, מתן השקעות ושיתוף פעולה כלכלי. יפן היא שותפת הסחר המרכזית של ארגון ASEAN נכון לשנת 2008.

- **סחר בסחורות** – תחת הסחר בסחורות, על יפן להסיר 92% מהמכסים במסלול הרגיל בתוך 10 שנים, ומדינות ASEAN-6 צריכות להוריד 90% מהמכסים תוך 10 שנים. על ווייטנאם להוריד 90% מהמכסים בתחומים שמצוינים בהסכם תוך 10 שנים; וקמבודיה, לאוס ומיאנמר צריכות להוריד 90% מהמכסים המוגדרים בתוך 13 שנים. במסלול הרגיש מתנהלים עדיין דיונים על תאריך העמידה בתנאי ההסכם, על המוצרים שיכללו בהסכם ועל רמת הורדת המכסים.
  - **כללי מקור** – מוצר ייחשב למוצר מקורי על פי ההסכם ויזכה להעדפת מכס בתנאים אלו:
    - הסחורה יוצרה בשלמותה בשטחי אחד הצדדים וכל מרכיביו מקורם באחד הצדדים, או לחלופין:
    - עלות חומרי הגלם הלא מקוריים אינה עולה על 40% ממחיר המוצר בשערי המפעל, או לחלופין:
    - תהליך הייצור גורם לשינוי פרט המכס של חומרי הגלם הלא מקוריים ברמה של 4 ספרות בסיווג המכס (Change in Tariff Classification).
  - **שירותים והשקעות** – נושאי סחר בשירותים ומתן השקעות עדיין נמצאים במשא ומתן, והם נידונים בשתי ועדות המשותפות לצדדים להסכם.
  - **מנגנון ליישוב סכסוכים** – הוקם מנגנון ליישוב סכסוכים בין הצדדים להסכם.
- יפן הציעה לארגון ASEAN לחתום על ההסכם בשנת 2002, בעקבות הצעתה של סין. מטרת ההצעה הייתה שמירה על האינטרסים הכלכליים של יפן כתגובה לעלייתה של סין באזור. האינטרס של ASEAN בהתנתת ההסכם היה ההכרה בחשיבותה של הכלכלה היפנית כמונע לצמיחה כלכלית באזור וכמקור מרכזי להשקעות ישירות ולמתן כלים לפיתוח כלכלי.

יפן גם הציעה גמישות בהורדת מכסים למדינות CMLV ומתן עזרה לפיתוחן. יפן ו-ASEAN החליטו שהדיונים יהיו פרטניים ויכללו גמישות בסקטורים רגישים של הצדדים. המחסום המרכזי בדיונים היה התעקשותה של יפן להגן על הסקטור החקלאי ועל שוק העבודה המקומי. נושא מרכזי אחר שראוי להתייחסות, הוא שיפן מאפשרת לבעלי מקצוע שונים מאינדונזיה, הפיליפינים ותאילנד לעבוד בשטחה.

## הסכם אזור סחר חופשי ASEAN-קוריאה

- **סחר בסחורות** – בשנת 2006 חתמו ארגון ASEAN וקוריאה הדרומית על הסכם סחר בסחורות והורדת מכסים (ראו ASEAN and Korea 2005). ב-2010 הורידה קוריאה את כל המכסים במסלול הרגיל. עד סוף שנת 2012 יוסרו כל המכסים של החברות החזקות בארגון ASEAN במסלול הרגיל. למדינות שאינן תחת הקבוצה ASEAN-6, דהיינו לאוס, קמבודיה, וייטנאם ומיאנמר, יינתן זמן ארוך יותר להורדת מכסים. וייטנאם צפויה להוריד כ-50% מהמכסים על המוצרים במסלול הרגיל לרמה של 0%-5% עד 2013, ושלוש המדינות האחרות צפויות לעשות כך עד שנת 2015. עד 2016 צפויה וייטנאם להוריד את המכסים של 90% מהמוצרים תחת המסלול הרגיל ל-5%, ועד 2018 יעשו כך שאר המדינות. עד 2020 צפויים הצדדים להוריד את כל המכסים על כל המוצרים.
  - **סחר בשירותים** – ההסכם על סחר בשירותים נחתם בין הצדדים ב-2007. ההסכם מושתת על הסכמי ה-GATS של ארגון WTO. השירותים הנכללים תחת ההסכם הם עסקים, בנייה, חינוך, שירותי תקשורת, סביבה, שירותי תיירות ושירותי תחבורה.
  - **כללי מקור** – מוצר ייחשב על פי ההסכם למוצר מקורי ויזכה להעדפת מכס אם יתקיימו תנאים אלה:
    - הסחורה יוצרה בשלמותה בשטחי אחד הצדדים וכל מרכיביה מקורם באחד הצדדים, או לחלופין:
    - עלות חומרי הגלם הלא מקוריים אינה עולה על 40% ממחיר המוצר בשערי המפעל, או לחלופין:
    - תהליך הייצור גורם לשינוי פרט המכס של חומרי הגלם הלא מקוריים ברמה של 4 ספרות בסיווג המכס.
  - **מתן השקעות** – ההסכם על מתן השקעות נחתם בשנת 2009. ההסכם כולל הגנה מהלאמה, אי-אפליית משקיעים, מתן הגנה על קניית נכסים ומעבר חופשי של הון בין הצדדים. ואולם העבודה על ההסכם עדיין נמשכת, ובינתיים ASEAN וקוריאה הדרומית עדיין משתפות פעולה להקלת הכניסה בתחום ההשקעות. שיתוף הפעולה בנושא זה יסתיים כחמש שנים אחרי כניסת ההסכם לתוקף.
  - **מנגנון יישוב סכסוכים** – במסגרת ההסכם הוקם מנגנון ליישוב סכסוכים, שתפקידו ליישב מחלוקות בין חברות ואנשים השייכים לצדדים להסכם, בנושאים שנידונו בהסכם.
- במסגרת הסכם האס"ח בין קוריאה הדרומית ל-ASEAN, הוחלט שארבעים פרטי מכס לא ייכללו בתנאי ההסכם. כמו כן הוחלט שתוצרים מאזור קאייסונג שבקוריאה הצפונית יוכרו כמוצרים שיוצרו בקוריאה הדרומית.

## הסכם אזור סחר חופשי ASEAN-הודו

הסכם הסחר בסחורות בין הצדדים (ASEAN and India 2010) יוצר שוק של 1.7 מיליארד צרכנים ומהווה אחד מאזורי הסחר הגדולים בעולם.

- **סחר בסחורות** – ההסכם כולל הסרה והורדה פרוגרסיבית של מכסים ממוצרי מקור (לפי חוקי המקור תחת ההסכם) בין הארגון ASEAN והודו. תחת המסלול הרגיל, הודו, ברוניי, אינדונזיה, מלזיה, סינגפור ותאילנד יסירו את המכסים (או יורידו אותם לרמה אפסית) על מוצרי מקור עד שנת 2016. המכסים בין הפיליפינים והודו יוסרו עד שנת 2019. בנוסף, מסגרת זמן נרחבת יותר ניתנה לקמבודיה, מיאנמר, לאוס ווייטנאם, ועליהן להוריד את מכסיהן לרמה אפסית עד שנת 2021. תחת המסלול הרגיש, יורדו המכסים על סחורות באופן הדדי ל-5% אחוז עד שנת 2016 על ידי ברוניי, אינדונזיה, מלזיה, סינגפור, תאילנד והודו; עד שנת 2019 יורדו המכסים לרמה דומה בין הודו והפיליפינים; ועד 2021 – בין הודו למיאנמר, לאוס ווייטנאם. הורדת המכסים תהיה על כל הסחורות למעט סחורות שיוחלט עליהן על ידי הצדדים להסכם. המוצרים שעליהם יחולו תנאים מיוחדים הם שמן תמרים גולמי או מזוקק, קפה, תה שחור ופלפל. במסלול הרגיש ישנם מוצרים נוספים הנבדקים באופן שנתי על ידי הצדדים.
  - **כללי מקור** – מוצר ייחשב למוצר מקורי על פי ההסכם ויזכה להעדפת מכס אם מתקיימים תנאים אלה:

    - הסחורה יוצרה בשלמותה בשטחי אחד הצדדים וכל מרכיביה מקורם באחד הצדדים, או לחלופין;
    - עלות חומרי הגלם המקוריים עולה על 35% ממחיר המוצר בשער המפעל וישנו שינוי בסיווג פרט המכס ברמה של שש ספרות.
  - **מנגנון יישוב סכסוכים** – בהסכם ישנו פרק העוסק ביישוב סכסוכים שעלולים לפרוץ בשל הבנה שונה של סעיפי ההסכם.
  - **שירותים ומתן השקעות** – ארגון ASEAN והודו הסכימו להתחיל במשא ומתן על שירותים והשקעות. הוקמו ועדות שונות שהיו אמורות לסיים את עבודתן בשנת 2010, אך עקב חשיפה מוגבלת, אין מידע לגבי החלטות הוועדות ואם הסתיימה עבודתן.
- הודו הציעה ל-ASEAN לדון בהסכם אס"ח כחלק ממדיניות של "מבט אל המזרח". הוחלט בין הצדדים שהורדת המכסים תחול על 80% מתחומי הסחר הביטורליים. הודו, המטילה מכסים גבוהים על הסקטור החקלאי, נתקלה בהתנגדותם של החקלאיים המקומיים להורדת מכסים. נושא נוסף שהודו חששה ממנו הוא הורדת מכסים על מוצרים תעשייתיים מתאילנד. בתחילת המשא ומתן הוציאה הודו מהרשימה כ-1400 מוצרים, המהווים כ-44% מהיצוא של מדינות ASEAN להודו, ובפרט כ-80% מהיצוא של מלזיה להודו. כמו כן היו הבדלי גישות כלפי חוקי המקור, ולבסוף נקבע הרף על כ-35%+CTC (Change in Tariff Classification).

## הסכם אזור סחר חופשי ASEAN-אוסטרליה-ניו זילנד

- הסכם בין ארגון ASEAN, אוסטרליה וניו זילנד (ASEAN, New-Zealand et al. 2009) נחתם בפברואר 2009 ונכנס לתוקף בשנת 2010. מטרת ההסכם היא ליצור שוק של 12 מדינות. הסכם זה הוא ההסכם הראשון של ארגון ASEAN עם גוש סחר אחר. זהו הסכם מקיף הכולל סחר בסחורות ובשירותים, סחר אלקטרוני ומעבר של כוח עבודה (MNP – Movement of natural persons), השקעות, שיתוף פעולה כלכלי, מנגנון יישוב סכסוכים, איסורים ספציפיים על סניטציה ובריאות הצמח (SPS – sanitary and phytosanitary), ניהול תקינה וסטנדרטיזציה, תחרות וקניין רוחני.
- **ההתחייבויות המרכזיות** – על מדינות ארגון ASEAN, אוסטרליה וניו זילנד חלות במסגרת ההסכם ההתחייבויות האלה:

- להוריד באופן פרוגרסיבי מכסים מוזמן כניסת ההסכם לתוקף על 90% מכלל המכסים, במסגרת הזמן הקצוב.
- להוריד באופן פרוגרסיבי חסמים על שירותים ולאפשר כניסה של ספקי שירותים זרים.
- לתת חופש תנועה לכוח עבודה העוסק בהשקעות וסחר באזור.
- להגן על השקעות ולפצות במקרה של הפסד; לאפשר מעבר של רווח ולהגן על זכויות להשקעה.
- לאפשר מעבר סחורות על ידי יישום איסורים על חוקי המקור, תהליכי מכס, אמצעי SPS ותהליכי סטנדרטיזציה ותקינה.
- **כללי מקור** – מוצר ייחשב למוצר מקורי על פי ההסכם ויזכה להעדפת מכס אם מתקיימים תנאים אלה:
  - הסחורה יוצרה בשלמותה בשטחי אחד הצדדים וכל מרכיביה מקורם באחד הצדדים, או לחלופין:
  - עלות חומרי הגלם הלא מקוריים אינה עולה על 40% ממחיר המוצר בשערי המפעל, או לחלופין:
  - תהליך הייצור גורם לשינוי פרט המכס של חומרי הגלם הלא מקוריים ברמה של ארבע ספרות בסיווג המכס (Change in Tariff Classification)

## הסכמי הסחר של ניו זילנד עם מדינות האזור

### הסכם שותפות כלכלית קרובה אוסטרליה-ניו זילנד (CER)

אוסטרליה וניו זילנד חולקות יחסי סחר מקיפים ומוצלחים, שבהם כל מדינה מייצגת שוק בעל חשיבות רבה למדינה האחרת. אוסטרליה היא שותפת הסחר הגדולה ביותר של ניו זילנד, וניו זילנד היא השותפה השביעית בחשיבותה לאוסטרליה. היחסים נתמכים על ידי הסכם מקיף ואפקטיבי, ייחודי בין הסכמי הסחר בעולם (Australia and New Zealand 1983). כיום יש ניסיון אף להגדיל את הליברליזציה בין השותפות.

- **CER (Closer Economic Relations) או שוק כלכלי אחד** – מטרת ההסכם היא ליצור מבנה טרנס-זמני המתעדכן באופן שנתי. הסכם זה יוצר מנגנון לבדיקת הקמת שוק כלכלי אחד, ומהווה גורם מאחד המקל על מעבר אנשים, סחורות וסחר בשירותים בין המדינות. משמעות ההסכם היא בין היתר הכרה ברישום מקצועות, פטנטים וקבלת הסמכות השיפוטית של המדינות החברות להסכם.
- **סחר בסחורות** – עם כניסת ההסכם לתוקף, סוכם שהורדת מכסים על סחורות תיעשה עד שנת 1995, אולם בעקבות נכונות הממשלות ושיתוף הפעולה ההדוק, היעד הושג כבר בשנת 1990. משנה זו אין מכסות או מכסים על סחר של סחורות. היום היקף הסחר בין המדינות הוא כ-18 מיליארד דולר לשנה ובמגמת עליה.
- **כללי מקור** – מוצר שמיוצא ישירות מטריטוריה של אחת משתי המדינות לטריטוריה של המדינה האחרת, או שיובא באופן עקיף, ייחשב כמוצר מקורי במקרים אלה:
  - המוצר הוא חומר גולמי ממדינה החברה להסכם.
  - המוצר מיוצר באופן חלקי בטריטוריה של אחת ממדינות ההסכם, וההוצאות על המאפיינים הבאים בתהליך הייצור הן כמחצית או יותר מהוצאות על המוצר: חומרים ממדינות ההסכם; עלות עבודה; מרכיבים של המוצר שמקורם במדינות ההסכם.



- המוצר מיוצר כולו בטריטוריה של אחת ממדינות ההסכם ועומד באחד או יותר מתנאים אלה: המוצר הינו מוצר גולמי ממדינה חברה; המוצר יוצר בטריטוריה של אחת או שתי המדינות; החומרים שמהם מופק המוצר יובאו ממדינה אחרת אך נעשה בהם שינוי בסיווג המכס, ובתנאי שההוצאות האחרות מלבד החומרים הן מעל 50% מעלות המוצר.
- **סחר בשירותים** – היעד להורדת חסמים בסחר בשירותים הושג עד שנת 1988, למעט שירותים ספציפיים שהוגדרו מראש. החסמים על שירותים שהוגדרו נבדקים באופן קבוע. שני סוגי שירותים מהצד הניו זילנדי נשארו מחוץ להסכם (שירותי הטסה ושילוח ימי), ובצד האוסטרלי – שישה (שירותי הטסה, שידורים וטלוויזיה, פיתוח צד ג', שירותי דואר ושילוח ימי).
- **השקעות** – בניגוד להסכמי סחר אחרים, הסכם CER אינו כולל אישורים על מתן השקעות ישירות בין המדינות. הממשלות הסכימו לדון על פרוטוקול השקעות בנפרד. בפגישה של המשלחות בשנת 2009 דווח על התקדמות משמעותית בנושא וצוין שאוסטרליה תשקיע בניו זילנד 953 מיליון דולר אוסטרלי, וניו זילנד תשקיע באוסטרליה 477 מיליון דולר ניו זילנדי. אולם כיום המשלחות עדיין מתדיינות.
- **סטנדרטים למוצרי מזון** – ניו זילנד ואוסטרליה חולקות מערכת משותפת לתקינה של מוצרי אוכל באחריותה של סוכנות המורכבת מנציגי שתי המדינות. הסוכנות הוקמה בשנת 1995 תחת אמנת המזון. המערכת נחלה הצלחה בהורדת חסמי סחר ובהשפעה על קיום תקינת מוצרי מזון ברמה הבינלאומית.
- **הסכם רכישה ממשלתי (GPA)** – שתי הממשלות התחייבו לתת, בעת הוצאת מכרז ממשלתי, הזדמנות שווה לחברות של שתי המדינות להתחרות על המכרזים.

## הסכם אזור סחר חופשי סין-ניו זילנד

- **סחר בסחורות** – לפי ההסכם (New-Zealand and China 2008) תהיה בין הצדדים הורדת מכסים של 96% וכן הורדת חסמי סחר שאינם מכסיים (NTB – Non-tariff Barriers).
- **כללי מקור** – מוצר ייחשב למוצר מקורי על פי ההסכם ויזכה להעדפת מכס אם מתקיימים תנאים אלה:
  - הסחורה יוצרה בשלמותה בשטחי אחד הצדדים וכל מרכיביו מקורם באחד הצדדים, או לחלופין:
  - המוצר המיוצר בטריטוריה של אחד מן הצדדים תוך שימוש בחומרים לא מקוריים העומדים בשינוי סיווג המכס. ההסכם דורש שהערך האזורי של מחיר המוצר (Regional Value Cost), אם מצוין, ותהליך העיבוד או כל דרישה אחרת, יעמדו בתנאים המצוינים בהסכם תחת נספח 5 (רוב המוצרים נדרשים לעמוד בערך אזורי של מחיר המוצר של 40%).
- **סחר בשירותים** – ההסכם מכסה את השירותים האלה: שירותי מחשוב כולל תוכנה ותהליכי עיבוד מידע, שירותי יעוץ, חינוך, שירותים סביבתיים, תחבורה אווירית, תחבורה יבשתית ושילוח, ייעוץ בבניה, תיירות, הנדסה ושירותי ייעוץ בייעור וחקלאות.
- **מעבר של כוח עבודה** – ההסכם כולל מעבר של כוח עבודה בין המדינות, אולם המכסות לכניסה של עובדים הן מצומצמות, כאלף עובדים מסין. כמו כן ההסכם מציין שוויונות עבודה יהיו לזמן קצר (כשלוש שנים).

- **מתן השקעות** – ההסכם כולל מתן השקעות ומתן מעמד לצדדים העולה על המעמד של MFN (Most Favored Nation), למעט בתחום הדגה ובנושאים הקשורים לתחבורה ימית. כחלק מהסכם ההשקעות ניתנת הגנה למשקיעים, כגון פיצוי עבור נזק כתוצאה ממלחמה או קונפליקט צבאי אחר ומתן הגנה מייחס מפלה.
  - **מנגנון יישוב סכסוכים** – בהסכם ישנו פרק העוסק ביישוב סכסוכים ומגדיר את המערך לגישור וליישוב מחלוקות הנובעות משוני בהבנת ההסכם.
  - **תקינה** – ההסכם מכסה את נושא התקינה של מכשירי חשמל בין שתי המדינות, וכולל הכרה דו-צדדית בתקנים של המדינות. הוא מכיל גם הסכמה על רגולציה, סטנדרטיזציה ודרכי הבדיקה של מוצרי מזון (כגון SPS – Sanitary and Phytosanitary).<sup>24</sup> כמו כן ההסכם מסדיר את נושא הקניין הרוחני על פי חוקי WTO.
- באופן היסטורי, היחסים בין ניו זילנד לסין היו קרובים. ניו זילנד הייתה אחת התומכות בכניסתה של סין ל-WTO, והמדינה הראשונה שחתמה על הסכם סחר עם סין. סין רואה את ניו זילנד כבעלת ניסיון רב בנושאים סביבתיים ובחינוך, וכשותפה קרובה בארגון הסחר הבינלאומי.

## הסכמי הסחר של הודו עם מדינות האזור

### הסכם אזור סחר חופשי הודו – קוריאה הדרומית

- **סחר בסחורות** – ההסכם (India and Korea 2009) כולל הסרה והורדה פרוגרסיבית של מכסים ממוצרי מקור (לפי חוקי המקור תחת ההסכם) בין קוריאה הדרומית והודו, כדי לאפשר מעבר סחורות בין הצדדים. בנוסף, קוריאה הדרומית והודו החלו לדון על כללי מקור ספציפיים שיהוו תחליף לחוקי המקור הכללים ויאפשרו גמישות ליצרנים וליצואנים. תהליך הורדת המכסים הוא מורכב וכולל חלוקה לחמש קבוצות. עד שנת 2020 ירדו בהדרגה רוב המכסים של כל הקבוצות, חוץ מקבוצה מגודרת שבה עד אותה שנה יגיע המכס ל-50%. שלבי הורדת המכס יתרחשו כל שנה – עד שנת 2018 לקוריאה הדרומית ועד שנת 2020 להודו.
- **כללי מקור** – מוצר ייחשב למוצר מקורי על פי ההסכם ויזכה להעדפת מכס אם יתקיימו תנאים אלה:
  - הסחורה יוצרה בשלמותה בשטחי אחד הצדדים וכל מרכיביה מקורם באחד הצדדים, או לחלופין;
  - עלות חומרי הגלם המקוריים עולה על 35% מעלות המוצר בשערי המפעל וישנו שינוי בסיווג פרט המכס ברמה של שש ספרות.
- **סחר בשירותים** – ההסכם מושתת על הסכמי GATS של ארגון WTO. השירותים הנכללים תחת ההסכם הם רבים, וחשוב לציין שיש הקלות רבות ל-Market Access ובמיוחד לשירותים פיננסיים.
- **מתן השקעות** – ההסכם על מתן השקעות נחתם בשנת 2009. ההסכם כולל הגנה מפני הלאמה, אי-אפליית משקיעים, הגנה על קניית נכסים ומעבר חופשי של הון בין הצדדים.
- **מעבר של כוח עבודה** – ההסכם כולל מעבר של כוח עבודה בין המדינות כגון רופאים ורופאי שיניים, עובדי בניין, עורכי דין וכיוצא באלה.

<sup>24</sup> הסכם SPS הוא הסכם על פי חוקי ארגון הסחר הבינלאומי, הקובע כיצד מדינות דואגות לבטיחות בנושא מזון ובריאות החי והצומח.

- **מנגנון יישוב סכסוכים** – בהסכם ישנו פרק העוסק ביישוב סכסוכים והמגדיר הקמת מערך למטרה זאת במקרים של שוני בהבנת ההסכם.

## הסכם אזור סחר חופשי הודו-יפן

- **סחר בסחורות** – ההסכם (Japan and India 2011) כולל הסרה והורדה פרוגרסיבית של מכסים ממוצרי מקור (לפי חוקי המקור תחת ההסכם) בין יפן לבין הודו. כדי לאפשר מעבר סחורות בין הצדדים החליטו יפן והודו שהסכם הורדת המכסים יורכב משש קבוצות; עד שנת 2027 ירדו בהדרגה רוב המכסים, חוץ מקבוצה מגודרת שלא תחול עליה הורדת המכסים. סדר הורדת המכסים הוא כדלקמן:
  - קבוצה A מכילה מוצרים שהמכסים עליהם בוטלו עם כניסת הסכם האס"ח לתוקף.
  - קבוצה B5 מכילה מוצרים שהמכסים עליהם ירדו בצורה פרוגרסיבית מדי שנה, לאורך שש שנים, עד לרמה אפסית.
  - קבוצה B7 מכילה מוצרים שהמכסים עליהם ירדו בצורה פרוגרסיבית מדי שנה, לאורך שמונה שנים, עד לרמה אפסית.
  - קבוצה B11 מכילה מוצרים שהמכסים עליהם ירדו בצורה פרוגרסיבית מדי שנה, לאורך אחת עשרה שנים, עד לרמה אפסית.
  - קבוצה B15 מכילה מוצרים שהמכסים עליהם ירדו בצורה פרוגרסיבית מדי שנה, לאורך שש עשרה שנים, עד לרמה אפסית.
  - קבוצות PA ו-PB מכילות מוצרים שהמכסים עליהם ירדו על פי לוח זמנים שייקבע על ידי הודו.
  - קבוצה X לא תיכלל בהורדת המכסים, כפי שסוכם בין הצדדים.
- **כללי מקור** – מוצר ייחשב למוצר מקורי על פי ההסכם ויזכה להעדפת מכס אם מתקיימים תנאים אלה:
  - הסחורה יוצרה בשלמותה בשטחי אחד הצדדים וכל מרכיביה מקורם באחד הצדדים, או לחלופין:
  - עלות חומרי הגלם המקוריים עולה על 35% מעלות המוצר בשערי המפעל וישנו שינוי בסיווג פרט המכס ברמה של שש ספרות.
- **סחר בשירותים** – סעיף זה עוסק בליברליזציה של ארבעה סוגי מתן השירותים על פי WTO. ההסכם מקיף מגוון רחב של שירותים, אולם הוא אינו תקף לגבי הסקטורים האלה: שירותים הנוגעים לזכויות תחבורה, תיקון ותחזוקה של מטוסים, מכירה ושיווק שירותי תחבורה אוויריים, שירותי תחזוקה של מערכות מחשוב, סחר חופשיים בשירותי תחבורה ימית ואמצעים הנוגעים לאנשים המחפשים תעסוקה בשוק של צד להסכם. כמו כן הוא אינו חל על אמצעים הנוגעים לאזרחות ולמקום מושבו או עיסוקו של אדם.
- **מעבר של כוח עבודה** – ההסכם כולל מעבר של כוח עבודה בין המדינות. ויזות שהייה יינתנו לשנה ותינתן הארכה על פי עמידה בדרישות רשויות ההגירה.
- **הסכם תקינה** – ההסכם כולל הכרה דו-צדדית בתקנים של המדינות.

- **מתן השקעות** – ההסכם כולל הגנה מהלאמה, אי-אפליית משקיעים, מתן הגנה על קניית נכסים, מעבר חופשי של הון בין הצדדים ושמירה על זכויות קניין. כמו כן כולל ההסכם מתן השקעות ונותן לצדדים עדיפות העולה על המעמד של MFN (Most Favored Nation). כחלק מהסכם ההשקעות ניתנת הגנה למשקיעים, כגון פיצוי על נזק כתוצאה ממלחמה או קונפליקט צבאי אחר ומתן הגנה מייחס מפלה.
- **מנגנון יישוב סכסוכים** – ההסכם מכיל פרק העוסק ביישוב סכסוכים ומגדיר הקמת מערך למטרה זאת במקרים של שוני בהבנת ההסכם.

## ביבליוגרפיה

- ברוסילובסקי, ה'. 2010. סחר החוץ של ישראל לפי ארצות – אוקטובר 2010, ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, א"מ כלכלה: 1–15.
- Aiman, Z. 2011. *The Case for Malaysia-Israel Relations: The Politics of Engagement*, Israel—Asia Center, May 2011, israelasiacenter.org/#/malaysia-politics-engagement/4551911558
- Ando, M. 2008. *Economic Effects of an ASEAN+6 Free Trade Agreement : A CGE Model Simulation Analysis*, Tokyo: Japan Center for Economic Research (JCER): 1—19.
- ASEAN 2010. *Ha Noi Declaration on the Commemoration of the Fifth Anniversary of the East Asia Summit*, E. A. Summit, Ha Noi: The Secretariat of the Association of South East Asia Nations.
- ASEAN and China 2010. *Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China*, Phnom Penh: The Secretariat of the Association of South East Asia Nations.
- ASEAN and India 2010. *ASEAN-India Free Trade Area Agreement*, Bangkok: The Secretariat of the Association of South East Asia Nations.
- ASEAN and Japan 2010. *Comprehansive Economic Partnership Agreement among Member states of the Association of the Southeast Asian Nations and Japan*, Bali: The Secretariat of the Association of South East Nations.
- ASEAN and Korea 2005. *ASEAN-Korea Free Trade Area Agreement (AKFTA)*, Vientiane: The Secretariat of the Association of South East Asia Nations.
- ASEAN, New-Zealand, et al. 2009. *ASEAN-Australia-New Zealand Free Trade Area (AANZFTA)*, Bangkok: The Secretariat of the Association of South East Asia Nations.
- Australia and New-Zealand 1983. *New Zealand - Australia Free Trade Agreement*, DOFA&D, Canberra: Australian Government Publishing Service.
- Baldwin, R. 2006. "Multilateralizing Regionalism: Spaghetti Bowls as Building Blocks on the Path to Global Free Trade", *The World Economy* 29, 11: 1451—1518.
- Beine, M. & S. Coulombe. 2006. *Economic Integration and Regional Industrial Specialization Patterns: New Evidence from the Canadian—U.S. FTA Experience*, Ottawa: Industry Canada.
- Bhagwati, J. N. 2008. *Termites in the Trading System: How Preferential Agreements Undermine Free Trade*, Oxford: Oxford University Press.
- Canonero, G. E. 1994. *Topic on Trade Liberalization and Economic Integration*, Economic Department, Cambridge: MIT Phd: 36—38.

- Chow, H. K., P. Kriz, et al. 2005. *Trade, Investments and Financial Integration in East Asia*, Singapore: ASEAN+3 Secretariat.
- Crawford, J. A. & R. V. Fiorentino. 2005. *The Changing Landscape of Regional Trade Agreements*, Discussion paper no. 8, C. Boonekamp and a. Co., Geneva: World Trade Organization.
- Crawford, J. A. & R. V. Fiorentino. 2005. *Establishment of Regional Trading Blocks*, Geneva: WTO Publication.
- Crawford, J. A. & S. Laird. 2000. *Regional Trade Agreements and the WTO*, CREDIT Research Paper, M. F. Bleaney, Nottingham: Centre for Research in Economic Development and International Trade, University of Nottingham, no. 00/3.
- Dent, C. M. 2010. *Organizing the Wider East Asia Region*, ADB Working Paper Series on Regional Economic Integration, Jakarta: Asian Development Bank, no. 62.
- Estevadeordal, A. & K. T. K. Suominen. 2006. "Mapping and Measuring Rules of Origin around the world", in O. Cadot, A. Estevadeordal, A. Suwa-Eisenmann & T. Verdier (eds.), *The Origin of Goods: Rules of Origin in Regional Trade Agreements*, Oxford: Oxford University Press.
- Fernández, R. 1997. "Returns to Regionalism: an Evaluation of Nontraditional Gains from Regional Trade Agreements", *the Annual Bank Conference on Development in Latin America, 1997, Montevideo, June 30-July 2, 1997*, Washington DC: World Bank.
- Heckscher, E. & B. Ohlin. 1991. "The Effects of Foreign Trade on the Distribution of Income", in H. Flam & M. J. Flanders (eds.), *Heckscher-Ohlin Trade Theory*, Cambridge, Boston: MIT Press.
- Helpman, E. & P. Krugman. 1985. *Market Structure and Foreign Trade*, Cambridge, MA: The MIT Press.
- IMF 2010. World Economic Outlook Database.
- India and Korea 2009. *Comprehensive Economic Partnership Agreement among the Republic of Korea and the Republic of India*, Seoul: Ministry of Trade, Government of Republic of Korea.
- Japan and India 2011. *Comprehensive Economic Partnership Between Japan and the Republic of India*, Tokyo: Ministry of Economy, Trade and Industry of Japan.
- Jayathilaka, R. & N. Keembiyahetti. 2009. "FTA Negotiations in Asia-Pacific Region: An Empirical Study on the Determinants FTA among the Bilateral Trading Partners", *The Journal of the Korean Economy* 10, 1: 93—125.
- Katzenstein, P. J. 2000. "Regionalism and Asia", *Abingdon: New Political Economy* 5: 353—358.
- Kawai, M. & G. Wignaraja. 2008. "EAFTA or CEPEA: which way forward?", *ASEAN Economic Bulletin* (2011).
- Kawai, M. & G. Wignaraja. 2009a. *Global and Regional Economic integration: A View from Asia*, Tokyo: Asian Development Bank: 13.
- Kawai, M. & G. Wignaraja. 2009b. "Multilateralizing Regional Trade Arrangements in Asia", in R. Baldwin &

- P. Low (eds.), *Challenges for the Global Trading System*, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kawai, M. & G. Wignaraja. 2009c. "The Asian 'Noodle Bowl': Is It Serious for Business?", *ADB Working Paper Series*, Tokyo: Asian Development Bank Institute.
- Kawai, M. & G. Wignaraja. 2009d. "Asian FTAs: Trends and Challenges", in M. Kawai, J.-W. Lee & P. A. Petri (eds.), *Asian Regionalism in the World Economy: Engine for Dynamism and Stability*, Tokyo: Asian Development Bank Institute.
- Leamer, E. E. 1995. *The Heckscher-Ohlin Model in Theory and Practice*, Princeton Studies in International Finance, Princeton, NJ: Princeton University Press: 77.
- Lee, H., R. F. Owen, et al. 2009. "Regional Integration in Asia and Its Effects on the EU and North America", *Journal of Asian Economics* 20, 3: 240—254.
- Lee, J. W. & J. H. Pyun. 2009. *Does Trade Integration Contribute to Peace?*, Working Paper Series on Regional Economic Integration, no. 24, Manila: Asian Development Bank.
- Leontief, W. 1953. "Domestic Production and Foreign Trade; The American Capital Position Re-Examined", *Proceedings of the American Philosophical Society* 97, 4: 332—349.
- New-Zealand and China 2008. *Free Trade Agreement Between The Government of New Zealand And The Government of the People's Republic of China*, Beijing: New Zealand Ministry of Foreign Affairs and Trade.
- Nezu, R., A. Stoler, et al. 2009. Table 1.1.2: GNI, GDP, Population Comparison, by Region, Track Two Study Group.
- Nieto, M. J. & G. J. Schinasi. 2007. *EU Framework for Safeguarding Financial Stability: Towards an Analytical Benchmark for Assessing its Effectiveness*, IMF Working Paper, Washington, DC: International Monetary Fund.
- Pascha, W. 2004. *Economic Integration in East Asia and Europe- a Comparison*, Duisburg Working Papers on East Asian Economic Studies, Duisburg: Universität Duisburg-Essen.
- Shigematsu, S. 2006. "Trade Relations in Asia", *The Otomon Journal of Australian Studies*, Osaka.
- Tinbergen, J. 1962. *Shaping the World Economy-Suggestions for an International Economic Policy*, New York: The Twentieth Century Fund, Appendix, VI.
- WTO, 2008. *Trade Policy Review: Singapore*, W. Secretariat, Geneva: WTO Publication.
- WTO, UNCTAD, et al. 2010. *World Integrated Trade Solution*, Washington: World Bank Group.
- Yip, W. K. 2001. "Prospects for Closer Economic Integration in East Asia", *Stanford Journal of East Asian Affairs* 1: 106—111.

FELLOWS | KORET  
PROGRAM | MILKEN INSTITUTE

תוכנית עמיתי קורת – מכון מילקן  
בית מילקן, רחוב תל חי 13  
ירושלים, 97102

[info@kmifellows.org](mailto:info@kmifellows.org)  
[www.kmifellows.org](http://www.kmifellows.org)